

15109

Դ. ՄԻՆ

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ

ՈՒԿՐԱԻՆԱ

32(47.7)

Մ-72

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԶՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ • 1939

26 SEP 2008

Պալեստինյան խորհուրդ, միացե՛ք

1 DEC 2009

Դ. ՄԻՆ

32(47.7)

Մ - 72

մ

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ
ՈՒԿՐԱԻՆԱ

6366
39Д. М. И. Н.
ЗАПАДНАЯ УКРАИНАГосударственное издательство полит. литературы
Ереван 1939

1939 թ. անգրտեմբերի 17-ին Խորհրդային կառավարու-
թյունն ընդունեց պատմական վորոշում — ողնության ձեռք
մեկնել ուղիքինացի ու բելոռուս յեղբայրներին, վորոնք
անանկացած լեհական պետության ճախորդ զեկավարների
կողմից թողնված էյին բախտի քմահաճույքին: Միլիոնա-
վոր ուկրաինացիներ յերկար տարիների ընթացքում տըն-
քում էյին լեհական պաների լծի տակ և յերազում՝ ազա-
տադրության մասին: Չքողարկված հույսով նրանք նայում
էյին դեպի Արևելք, վորտեղ ալլես չկա իշխան ու կոմս
Ռաճիլիլներ, Պոտոցկիների, Վիշնևվեցկիների իշխանու-
թյունը, վորտեղ յերեսուն միլիոնանոց ուկրաինական ժո-
ղովուրդը, ԽՍՀՄ մյուս ժողովուրդների հետ յեղբայրա-
կան դաշինք կնքած, կառուցում է նոր, յերջանիկ կյանք:

«Մենք գիտէյինք, — ասաց Արեմայան Ուկրաինայի
դյուղացի Մարչուկը՝ Կարմիր Բանակի զորամասերը նրա
դյուղը մտնելու ժամանակ, — թե ինչպես ուրախ է ապրում
դյուղացիությունը սահմանի այն կողմում, Խորհրդային
յերկրում: Յերբ լուսադեմին մենք զնում էյինք աշխատե-
լու կալվածատիրոջ մոտ, մենք նայում էյինք դեպի արե-
վելք, վորտեղից ծագում եր վառ արեղակը, և ասում էյինք.
«Ահա նա, ջերմ արեղակը, վորը ծագում է այն կողմից,
վորտեղ կյանքը լավ է»: Վրա հասան, վերջապես, ուրախ
որեր նաև մեր կյանքի մեջ, իրականացան մեր յերազանք-
ները»:

Նոր կյանքի արեղակը լուսավորում է Արեմայան Ուկ-
րաինայի դաշտերը, դյուղերը և քաղաքները: Անցան բըռ-
նության, աղքատության և իրավադրկության սև որերը:
Չկա ալլես լեհական կալվածատերերի ու կապիտալիստե-
րի ճնշումը, ինչպես նաև՝ չկա լեհական պետությունը, այդ
խորթ մայրը և ժողովուրդների բանտը, պետություն, վո-
րը վրէկց ինչպես թղթե տնակ: Արեմայան Ուկրաինայի աշ-

խառասանք և աղատասանք ժողովուրդը խորհրդային ժողովրդի աջակցութեամբ ուղղում է իր մեջքը, ձեռք է բերում Հայրենիք, վորից նա զթիված էր, իսկ նրա հետ մեկտեղ ձեռք է բերում ազատութիւն, խաղաղութիւն, կուլտուրա, յերջանկութիւն:

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՌԻԿՐԱԻՆԱՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՎԱՂԵՄԻ ՅԵՐԿԻՐ Ե

Արեւմտյան Ուկրաինան—Գալիչի յերկիրը և Վոլինը— յեղեւ է ուստական վաղեմի յերկիր, վորտեղ շատ վաղուց բնակվել են ուսաներ և ուկրաինացիներ: IX—XI դարերում այն մտնում էր Կիւյան պետութեան կազմի մեջ: Ինչպես հայտնի յե, հատկապես այդ ժամանակաշրջանում կազմավորվեցին և՛ վելիկոուսական, և՛ ուկրաինական, և՛ բելուսական ժողովուրդները, կոփվեց ուսական մեծ ժողովրդի հզորութիւնը:

Կիւյան պետութեան անկումից հետո Վոլինը և Գալիչի յերկիրը վորոշ ժամանակ գոյութիւն ունեցան վորպես ֆեոդալական ինքնուրույն իշխանութիւններ (княжества), իսկ այնուհետեւ— XII դարի վերջում ձուլվեցին Գալիչ-Վոլինական մի իշխանութեան մեջ, վորն իր հողերը փռել էր Լիտվայից մինչև Դանուբի հովիտը և Կարպատներից մինչև Կիւչչինա: Գալիչ-Վոլինական իշխանութիւնը կենտրոնական Յելրոպայի ամենից հարուստ, հզոր ու կուլտուրական պետութիւններից մեկն էր:

Գալիչինայում և Վոլինում աճեցին առևտրական և արհեստագործական մեծ քաղաքներ—Գալիչ, Լվով, Պերեմիշլ, Զվինիգորոդ, Վլադիմիր և ուրիշն: Գալիչ-Վոլինական իշխանութիւնն առևտրական ու կուլտուրական կապ էր պահպանում Բյուզանդիայի, Հռոմի, Հունգարիայի ու Լեհաստանի հետ:

Դեպի Գալիչինայի և Վոլինի հարստութիւնները հաճախ իրենց թաթը մեկնում են նրանց ուժեղ հարևանները— Լեհաստանը, Լիտվան և Հունգարիան, հաճախակի հարձակվելով ուսական իշխանութեան տերիտորիայի վրա: Տասնյակ տարիների ընթացքում իշխան Դանիել Ռոմանովիչը

(1202—1264) համառ պայքար երմղում լեհ-հունգար-լիտվական հախչող իշխանների դեմ և ազգաբնակչութեան լայն մասսաների աջակցութեամբ նրանց դուրս քշեց հարադատ յերկրից:

Մոտ 150 տարի գոյութիւն ունեցաւ Գալիչ-Վոլինական իշխանութիւնը: Բայց թաթարական չընդհատվող արշավանքները և ուսական մնացած յերկրներից կտրված լինելը XIII դարի վերջին—XIV դարի սկզբին հասցրին նրա թուլացման: XIV դարում (1387 թ.) Գալիչիան և Վոլինի մի մասն ընկնում են Լեհաստանի լծի տակ, իսկ Գալիչ-Վոլինական իշխանութեան մնացած հողերը անցնում են Լիտվային:

Արեւմտյան Ուկրաինան դառնում է լեհական գաղութացման որչեկտ: Մի քիչ ավելի ուշ, XVI դարում, չլախտական Լեհաստանը, վորը միացել էր Լիտվայի հետ լեհ-լիտվական միասնական մի պետութեան մեջ (Речь Посполитая), հախչողում է ուկրաինական նոր յերկրներ — համարյա թե Դնեպրի ամբողջ աջ ափը: Լեհական պաները հսկայական տերիտորիաների տեր դարձան և ձեռնամուխ յեղան ուկրաինական բազմամիլիոն բնակչութեան կողոպտմանն ու շահագործմանը: XVI և XVII դարերի ընթացքում Ուկրաինայի գյուղացիութիւնը վերջնականապես զրկվեց քաղաքացիական ու գույքային իր իրավունքներից ու դաժնով լեհական պաների տնտեսական անսահմանափակ շահագործման որչեկտ, շահագործում, վորն առանձնապես ուժեղացաւ դրամական տնտեսութեան դարգացման կապակցութեամբ և Լեհաստանը Ֆրանսիայի, Անգլիայի և ուրիշ յերկրների համար հացի գլխավոր մատակարարող դառնալու հետևանքով: Ձգտելով վորքան հնարաւոր է շատ հացահատիկ արտահանել արտասահման, լեհական կալվածատերերը բռնի կերպով հախչողում են գյուղացիական հողերը, մարդաբնակներն ու անտառները, կոռը հասցնում են հրեային չափերի, մտցնում են նորանոր պարհակներ:

Լեհական խոշորագույն իշխանների ձեռքում կենտրոնացան անհաշիվ հարստութիւններ: XVII դարի 40-ական թվականներին Յերեմիա Վիշնևիցիին Պոլտավայի, Կրեմենչուգի, Լուբնիի, Ռոմնիի և 40 հազար գյուղացիական տնտ.

սուբյուկներին տեք եր: Իշխան Ոստրոփսկին Վոլինում ունեք
40 դշյակ, 100 քաղաք և ամլան ու 1300 դշուդ:

Պանկից եր կախված դշուդացու կյանքն ու մահը: Գյու-
ղացիներն ամրացվել էյին նրանց թողած խղճուկ հողա-
կադրներին: Նրանք առանց համապատասխան թուլյալու-
թյան իրավունք չունեյին հեռանալու կալվածատիրոջ կալ-
վածքից: Կոռը, զանազան պարհակները դշուդացիներին
խլում էյին բոլոր ուժերը:

Յեթե XVI դարում Վոլինում մի տնտեսության պար-
հալը տարվա մեջ կաղմում եր 240 որ, ասդա XVII դարում
այն արդեն կաղմում եր 304 որ: Շատ տեղերում կալվածա-
տերերի համար աշխատում էյին չարաթվա մեջ վից որ,
խկ յոթերորդ որը պետք ե միայն կանայք աշխատեյին:
Բացի կոռից, դշուդացիները բահրա էյին վճարում դրամով
և մթերքներով: Նրանք տանջվում էյին ֆեոդալական զա-
նազան հարկերից— յերեխայի ծննդյան գեպըում, ամուս-
նության գեպըում, անասուններն արածացնելու իրավուն-
քի համար, ալյուր աղալու համար և այլն:

Փրանսական ինժեներ Գիլյոմ Լեվասսեր դը-Բոպլանը,
վորը XVII դարում այցելել ե Ուկրաինա, այսպես ե նկա-
րագրել դշուդացիների դրությունը.

«Այնտեղ դշուդացիները չափազանց աղքատ են, վորով-
հետև նրանք ստիպված են շարաթվա մեջ յերեք որ իրենց
ձիերով աշխատել տիրոջ ողտին և նրան տալ, նրանից
ստացված հողի քանակի համաձայն, մեծ քանակությամբ
հացահատիկ, բազմաթիվ աքաղաղներ, հավեր, բաղեր ու
ճուտեր վատկին, հոգեպալտին և ծննդյան տոնին: Բացի
դրանից, նրանք պետք ե տիրոջ համար փայտ կրեն և կա-
տարեն կոռի ուրիշ բազմաթիվ տեսակները: Դրան գուղըն-
թաց, կալվածատերերը նրանցից դրամական պարհակ, ինչ-
պես նաև վոլխարներից, խողի ճուտերից, մեղրից, բոլոր
պտուղներից տասանորդ և յերեք տարին մեկ անգամ յեր-
րորդ յեղն են պահանջում: Մի խոսքով, նրանք հարկադր-
ված են իրենց պարոնին տալ այն ամենը, ինչ վոր նրա
խեղճին կիչի պահանջելու... Բայց ամենից վրիպվորն այն
ե, վոր նրանց տերերն ողտվում են անսահմանափակ իշխա-
նությամբ վոչ միայն իրենց հպատակների գույքի, այլ և

կյանքի նկատմամբ: Ահա թե ինչքան մեծ են լեհական աղ-
նրկականության արտոնությունները, վորն ապրում ե կար-
ծես դրախտի մեջ, մինչդեռ դշուդացիները գտնվում են
կարծես թե քալարանում»:

Լեհական կալվածատերը ուկրաինական դշուդում ան-
պահանափակ տեք եր, ինքն եր դատ ու դատաստան ա-
նում: Ամենաչնչին հանցանքի համար դշուդացիներին բանտ
էյին դցում, ծեծում էյին: Պաները դշուդացիներին դարձրել
էյին ստրուկներ: Նրանց խոշտանդում, դանակոծում, կեն-
դանի թաղում էյին հողի մեջ, մերկ մարդկանց վրա սառ-
նամանիքի ժամանակ ջուր էյին լցնում և սառեցնում էյին,
չներով հալածում էյին, նստեցնում էյին ցցերի վրա,
կտրում, կտոր-կտոր էյին անում: Շլյախտիչներն անպա-
տիժ կերպով բռնաբարում էյին դշուդացիական աղջիկնե-
րին: «Յեթե վորեւե մաղնատի մասին պատմվի ճշմարիտ
պատմությունը, ասդա դժոխքն անգամ կսարսափի դրա-
նից».— դրում եր ուկրաինական մեծ պոետ Տարաս Շեվ-
չենկոն:

Անտանելի կեղեքումը ճնշում եր վոչ միայն դշուդա-
ցությանը, այլև ուկրաինական քաղաքային աղքատա-
կությանը: Ուկրաինական քաղաքներում յերեւացին լեհա-
կան ավաղներ: Ողտվելով իրենց իշխանությունից, նրանք
կեղեքում էյին բնակիչներին, հարկադրելով նրանց տուրք
վճարել բազմադիմի առիթով՝ արհեստով զբաղվելու իրա-
վունքի համար, ամուսնության համար, ապահարդանի հա-
մար, ժառանգության համար: Ուկրաինական առևտրական-
ներն ու արհեստավորները իրավունք չունեյին բնտրովի
պաշտոններ վարել քաղաքային ինքնավարություններում,
մտնել համաքաղությունների մեջ, ունենալ առևտրական
խանութներ: Ուկրաինացիներին արդեւլում եր զբաղվել
առավել յեկամտաբեր արհեստներով՝ պահել ղեղատներ և
բակալեյայի խանութներ, հատով կտորներ վաճառել, դի-
նու առևտուր անել և այլն: Ուկրաինացիներին արդեւլված
եր զբաղվել աղատ արվեստներով: Ուկրաինական յերեխա-
ների համար քաղաքային դպրոցների մուտքը փակ եր:
Լվովում, Արևմտյան Ուկրաինայի կենտրոնում, ուկրաինա-
կան արհեստավորներն ու առևտրականներն իրավունք

ունեցին ապրել և ձեռնարկութուններ բաց անել միայն մի փողոցի վրա, վորը կոչվում էր Ռուսկայա: Այդ փողոցից դուրս ուկրաինացիներին արգելված էր նույնիսկ կատարել կրոնական ծիսակատարութուններ:

Քաղաքական ու տնտեսական կեղեքմանը միանում էր ազգային-կրոնական կեղեքումը: Պաները ուղղում էյին լեհացնել ուկրաինական ժողովրդին, վորպեսզի ընդմիտ նրան անջատեն Մոսկովյան պետութունից, յեղբայրական ուսական ժողովրդից: Նրանք բռնի մեքսիով ուկրաինական ժողովրդի վրին վաթաթում էյին իրենց լեզուն, իրենց կուլտուրան, իրենց հավատը: Գաղութարարները ուկրաինական լեզուն, ուկրաինական բաղմադարյան կուլտուրան դիտում էյին վորպես «ցածր ուսայի», վորպես «դադաթական» կուլտուրա: Բռնությամբ մացվում էր կաթոլիկութունը: Ուկրաինական աղքատակությանը կաթոլիկացնելու նպատակով մացվեց յեկեղեցական ունիան, վորը գիտվում էր վորպես կաթոլիկությանն անցնելու մի աստիճան: Բայց կաթոլիկական յեկեղեցու փորձը տապալվեց քաղաքի և դյուղի բնակչութունը թշնամաբար վերաբերվեց ունիային, նրա մեջ տեսնելով ճորտատիրական ու ազգային ճնշման ուժեղացման ձևերից մեկը:

Սակայն ուկրաինական ժողովրդին չկարողացան կոտրել բոլոր տեսակի խորամանկութուններն ու հետապնդումները: Նրան չկոտրեց նաև ուկրաինական ջարդերի ալիքը, վորն անցավ ամբողջ յերկրով մեկ: Ահա թե ինչպես է նկարագրվում 1845 թ. հրատարակված նյութերի մեջ 1634 թ. Լուցկում տեղի ունեցած ալեպիսի ջարդերից մեկը. «Յեւի ով էլ վոր նրանց պատահեր, միայն թե ռոսին¹ լիներ, նրանց կողմից առանց վորևե խղճահարության ծեծվում և հաշմանդամ էր դարձվում— սրերով, փայտերով և աղյուսներով— կամ ավելի ճիշտը— քարերով... Մինչև մուլին ընկնելը, անցնելով մերթ այն, մերթ այս փողոցով, նրանք ծեծում և ջարդում էյին ամեն մեկին, ով ընկնում էր նրանց ձեռքը, նույնիսկ բոլորովին անմեղին, միայն թե նա ռոսին լիներ... Զարդը շարունակվեց մի քանի շաբաթ»:

¹ Ուկրաինացի:

Ատելութունը դեպի լեհական պաներն աճում էր: Գեթությանից փախչելով, դյուղական բնակչութունն ուժեղ թափով լցվում էր Ուկրաինայի անձայրածիր տափաստանները, ավելի ու ավելի ցած իջնելով Դնեպրի և Արևելյան Բուդի ուղղությամբ, վորտեղ դեռ չէր կարողացել հասնել չլախտիչը: Հազարավոր ուկրաինացի դյուղացիներ փախչում էյին դեպի հարավ, լրացնելով այստեղ հաստատված քղապ կազակության շարքերը: Միաժամանակ հազարավոր ուկրաինացի դյուղացիներ փախչում էյին լեհական պաներից դեպի Մոսկովյան յերկրները, ուսական ժողովրդի մեջ տեսնելով միակ պաշտպանին:

1630 թ. այսպես կոչված «Զապորոժյան սեչի» ռայոնի կազակների թիվը հասնում էր մինչև 80 հազար: Զապորոժյաններն ամենից ավելի ակտիվ, ամենից ավելի անհատ մարտիկներ էյին լեհական պաների դեմ: Նրանք հաճախ էն գլխավորել իր անկախության համար պայքարող ուկրաինական ժողովրդի ապստամբութունները:

Գյուղացիութունն ավելի ու ավելի հաճախ էր փոքր յեղնում իր կեղեքիչների դեմ պայքարելու: Մերթ այստեղ, մերթ այստեղ բռնկվում էյին ժողովրդական ապստամբութուններ, վորոնք առանձնապես հաճախակի էյին դարձել XVI դարի վերջից: 1591—1596 թ. թ. Կոսինսկու զեկավարած խոշոր ապստամբութունն ընդգրկել էր Վոլինը, Բրացլավսկոյե և Կիևյան վոյեվոդութունները: Կազակո-դյուղացիական զորքը գրավել էր ահադին տերիտորիաներ և մի շարք խոշոր քաղաքներ—Կիև, Լուցկ և ուրիշ: Ապստամբները քարուքանդ էյին անում կալվածատիրական տները, պանական դղյակները: Չորս տարվա արյունալի պայքարից հետո ապստամբութունը ջախջախվեց լեհ-հունգարական զորքերի միացյալ ուժերով: Ապստամբության դաժան ճնշումը չէր կարող ուկրաինական ժողովրդին ստեպել վար դնելու գեները:

Ամբողջ XVII դարը լիքն է Ուկրաինայի ազգային աղա-տապության համար աշխատավոր լայն մասսաների մղած հերոսական պայքարով: 1630 թ. տեղի յե ունենում մի ապստամբութուն, վորը զեկավարում էր գեաման Տարաս Ֆեոդորովիչը (Գոգոլի «Տարաս Բուլբա» վիպակի հերոսը):

Պերեյասլավի տակ տեղի ունեցած յերեք-չաբաթյա մարտերից հետո լեհական զորքը ջարդվեց։ Պաներն ստիպված յեղան մի շարք զիջումներ անել կաղակներին։

1637—1638 թ. թ. Ուկրաինան կրկին ընդգրկված էր ժողովրդական լայն շարժմամբ։

Ամենից ավելի խոշոր ապստամբություն, վորն ընդունել էր գյուղացիական հեղափոխություն բնույթ, բռնկվեց 1648 թ.։ Գյուղացիությունն ու քաղաքային աշխատավոր բնակչությունը շարժվեցին չլյախտայի դեմ։

Մի քանի տարի տևեց համառ ու արյունալի պայքարը։ Լեհական պաների հրոսակախմբերը կրեցին մի շարք խոշոր պարտություններ՝ 1648 թ. Ժյոլտիե Վոդիի, Կորսունի և Պրեմիսլայի տակ, 1649 թ.՝ Զբորոժի և Զբորովոյի (Գալիցիա) տակ, 1651 թ.՝ Վիննիցայի տակ, 1652 թ.՝ Բատոգի տակ և այլն։ Մի ժամանակ կազակո-գյուղացիական աշխարհազորը (ополчение) տիրում էր համարյա ամբողջ Ուկրաինային։ Ապստամբության ղեկավար Բոգդան Խմելնիցկու արժանիքը կայանում էր նրանում, վոր նա ընդառաջ դնաց ժողովրդական մասսաների ակնկալություններին, մասսաներ, վորոնք յեղբայրական ուսու ժողովրդից սղնություն էլին սպասում, և դիմեց Մոսկվային՝ Ուկրաինան Մոսկովյան պետությունը միացնելու խնդրով։

1654 թ. հունվարի 8-ին իրականացվեց ուկրաինական ժողովրդի վերամիացումը ուսու ժողովրդի հետ։ Զարմանքի չե, վոր Մոսկվայի հետ պայմանագիր կնքելը Ուկրաինայում վերածվեց համաժողովրդական տոնախմբություն։ «Ամբողջ Ուկրաինայում ամբողջ ժողովուրդը այն մեծ հաճույքով կատարեց... և ժողովրդի մեջ մեծ ուրախություն եղավ», գրում էր տարեգիր Մամովիդեցը։

Սակայն դրան հետևող պատերազմը վերջացավ Ռուսաստանի և Լեհաստանի միջև կնքված մի համաձայնությունով, վորի համաձայն թուալինին մնում է ձախափնյա Ուկրաինան ու Կիևը, իսկ Սրեմոյան Ուկրաինան անցնում է Լեհաստանին։

Պաները վերստին դարձան Վոլինի ու Գալիչինայի տերեր։ Ե՛լ ավելի անտանելի դարձավ ճորտատիրական կեղե-

քումը։ Գյուղացիական մասսաները դրան պատասխանում են նոր ապստամբություններով։ Առանձնապես նշանակալից էր 1768 թ. ապստամբությունը—այսպես կոչված Կոլիբիվչինան, վորը յերգված է ուկրաինական մեծ պոետ Շեվչենկոյի «Գալչամակներ» հայտնի յերկի մեջ։

Ամբողջ Ուկրաինան ընդգրկված էր ապստամբությամբ։ Պանական ջոկատների դեմ ուղղված զինված պայքարին մասնակցում էլին նույնիսկ կանայք։ Ահա թե ինչպես է նկարագրում Տարաս Շեվչենկոն ապստամբության ետեղդներին մեկը.

Встало солнце. Украина

Дымила, пылала.

Где в живых осталась шляхта,

Запершись, дрожала.

А по виселицам в селах

Ляхи¹ в ряд висели

Чинном старше. На прочих

Веревки жалели.

По улицам, по дорогам—

Груды трупов с ночи.

Псы грызут их, а вороны

Выклевали очи...

По дворам везде остались

Дети да собаки.

Даже бабы, взяв ухваты,

Ушли в гайдамаки.

Գոնտայի և Ժելեզնյակի ղեկավարած ապստամբությունը դաժանորեն ճնշվեց։ Ինքը Գոնտան բռնվեց լեհացիների կողմից և զաղանարար մասնատվեց։

Անընդհատ բռնկվող ապստամբությունները թուլացնում էլին պանական Լեհաստանը, վորն առանց այն էլ Ֆեոդալների շահագործման հետևանքով դնում էր ղեպի անկում, շահագործում, վորն արգելափակում էր արտադրողական ուժերի զարգացումը։ Յերեք բաժանումների հետևանքով (1772, 1793 և 1795 թ. թ.) Լեհաստանը դադարեց վորպես ինքնուրույն պետություն գոյություն ունենալուց։

¹ Լեհացիներ։

Արեմտյան Ուկրաինայի տերիտորիան բաժանվեց Ռուսաստանի և Ավստրո-Հունգարիայի միջև:

Ուկրաինական գյուղացիության դրուժյունը չփոխվեց լեհական հողատիրությունը պահպանվեց, աղային ճնշումը չզրպարեց: Ուկրաինայի աշխատավոր գյուղացիությունը, ինչպես նաև ռուս ժողովուրդը, XIX դարում ել շարունակում և պայքարել ֆեոդալական և ազդային ճնշման դեմ: Սակայն այդ պայքարը չէր կարող հաղթանակով վերջանալ, քանի դեռ գյուղացիության ղեկավարությունը չէր անցնի պրոլետարիատին: «Միայն բանվոր դասակարգի գլխավորությամբ կատարված կոմբինացված ազատամբությունը կարող և նպատակին հասցնել» (Ստալին):

1917 թ. Հոկտեմբերյան սոցիալիստական Մեծ հեղափոխությունը ուկրաինական ժողովուրդի համար սեղիններ բացեց ղեպի ազատ զարգացում, նրան փրկելով կապիտալիստների և կարվածատերերի լծից: Լենինը—Ստալինի մեծ կուսակցության ղեկավարությամբ աճում և ամրանում և խորհրդային Ուկրաինան:

Արեմտյան Ուկրաինայի աշխատավորների բախտը այլ կերպ դասավորվեց:

1914—1918 թ. թ. իմպերիալիստական համաշխարհային պատերազմից հետո Լեհաստանը կրկին հանդես յեկավ վորպես ինքնուրույն, բայց բոլորովին անկենսունակ պետական կազմավորում: Նոր Լեհաստանը Վերսալյան պայմանագրի պայմաններ, պայմանագրեր, վոր հաղթող յերկրները—Անգլիան և Ֆրանսիան փաթաթել էյին հաղթվածների վրին: Առանց պատմական, էտնոգրաֆիական և տնտեսական պայմանները հաշվի առնելու Լեհաստանի կազմի մեջ մտցվել էյին տարբեր պետություններից հափշտակված մարդեր՝ աղային տարբեր բնակչությամբ, վորոնք տնտեսական և կուլտուր-քաղաքական տեսակետից ձգտում էյին ղեպի ուրիշ կենտրոններ: Լեհական պետության բաղկացուցիչ մասերի ազդարնակություն — ուկրաինացիների, բելուսների և ուրիշների տածած ստեղծությունը հափշտակիչների նկատմամբ քիչ էր անհանդուրժանում հետպատերազմյան Յեվրոպայի բախտը տնտրինողներին:

Պետական նոր կազմավորումը— լաթային, բազմադր,

ոտարների տերիտորիաների կողմուտի հաշվին ուտած Լեհաստանը, վորն ամբողջովին գլխավորում էր փոսած և վաճառված փոսասերների ու լրտեսների կլիկի կողմից—հարկավոր էր Անտանտային վորպես վահան Գերմանիայի դեմ, իսկ գլխավորը՝ վորպես պղպղաբաժ առաջին սոցիալիստական պետության՝ ԽՍՀՄ վրա հարձակվելու համար:

«Լեհաստանից, — դրում էր Լենինը, — վերսալյան հաշտությունը ստեղծեց բուֆերային պետություն, վորին... Անտանտան դիտում էր վորպես դենք՝ ուղղված բոլշևիկներին դեմ»¹:

Այդ բանը բացահայտորեն խոստովանվեց Փրանսական պրեմյեր-մինիստրը, հակախորհրդային բյուկի կազմակերպիչ Կլեմանսոն, վորը Լեհաստանի կազմակերպման առթիվ 1919 թվին ասաց. «Բոլշևիկյան Ռուսաստանի սպառնալիքի դեմ մենք կառուցում ենք բարյեր վշալար»:

Լեհական պետության կազմի մեջ բռնի կերպով մտցված մարդերի թվում գտնվեց նաև Արեմտյան Ուկրաինան: Ընչեյով ուկրաինական աշխատավորների ազդային-ազատագրական շարժումը, վոր ծավալվել էր 1919 թ. Գալիցիայում, լեհական իմպերիալիստները հափշտակեցին Արեմտյան Ուկրաինայի մեծ մասը— Արևելյան Գալիցիան, Վոլինը և ուրիշ ոսյուններ: Ուկրաինական միացած հողերն անցան Ռումինիային (Բուկովինան): 1923 թ. Լեհաստանի կողմից Արեմտյան Ուկրաինայի հափշտակված սանկցիայի յենթարկվեց Անտանտայի «Դեսպանների խորհրդի» կողմից: Դա խորհրդային հանրապետության դեմ ուղղված արշավանքներից Լեհաստանի ունեցած մասնակցության վարձատրությունն էր: Անտանտայի սանկցիայով լեհական հափշտակիչներն Արեմտյան Ուկրաինան վերածեցին իրենց դադուրի, ամենապապանային շահագործման, աղային վայրենի ճնշման ու կամայականության որյեկտի:

ՀԱՐՈՒՍ, ԲԱՅՑ ՀԵՏԱՄՆԱՅ ՅԵՐԿԻՐ

Կարմիր Բանակի կողմից ազատագրված Արեմտյան Ուկրաինայում կա մոտ 10 միլիոն բնակիչ, վորից 8 միլիոնը

¹ Լենին, հ. XXV, էջ 401:

ուկրաինացիներ են: Արեւմտյան Ուկրաինան վարչական տե-
սակետից բաժանված եր նախկին Լեհաստանի հետեյակ վո-
յեվոդուեթյուններն միջև: Լվովի (կենտրոնը՝ Լվով քաղա-
քը), Ստանիսլավովի (կենտրոնը՝ Ստանիսլավով ք.), Տար-
նոպոլի (կենտրոնը՝ Տարնոպոլ ք.), Վոլինի (կենտրոնը՝
Լուեցկ ք.) և Պոլեսյեյի մի մասը:

Արեւմտյան Ուկրաինան իրենից ներկայացնում է ըն-
դարձակ հարթավայր, վրոն ընդլայնական ուղղութեամբ
կտրված է Լյուբլինյան լեռների ճյուղավորութեամբ, լեռ-
ներ, վրոնց բարձրութեանը մինչև 600 մետր է: Հարա-
վում անցնում են Կարպատյան լեռների ճյուղերը մինչև 2
հազար մետր բարձրութեամբ, վրոնք հարուստ են զանա-
զան հանածոներով: Հյուսիս- արեւելքում ձգվում են Պինսկի
ձահիճները:

Արեւմտյան Ուկրաինան ունի հալասարաչափ դասավոր-
ված գետերի ցանց:

Հյուսիս-արեւմուտքում նա վտոգվում է Վիսլայի
վտակներով, Արեւմտյան Բուգով և Սանով, հարավ- արեւել-
քում՝ Դնեստր, Պրուտ և Ստիր գետերով: Արեւմտյան Ուկ-
րաինայի գետերը ջրառատ են, տարվա ընթացքում նրանց
ջրի մակարդակը խիստ փոխվում է, աշնանային և դարնա-
նային հեղեղումները սոյորաբար մեծ վնասներ են պատճա-
ռում բնակչութեանը: Դնեստրը նավարկելի չէ, և նրա կար-
պատյան վտակները, ինչպես նաև Բուգն ու Պրուտը, ոգտա-
գործվում են անտառանյութի լուղարկման համար:

Արեւմտյան Ուկրաինայի հոգը մոխրանման է, վրոք
հարավում անցնում է սևահողի, լեռներում—քարքարոտ և
ավազոտ է: Ամենից լավ հոգը—Պոդոլիայի և Սինոցկի հո-
վիտներումն է:

Կլիմայական ու հողային պայմանների բաղմադանու-
թեանը համապատասխանում է բուսականութեան մեծ բաղ-
մադանութեանը: Արեւմտյան Ուկրաինայի տարածութեան
մոտ 30 %—ը ծածկված է եղսորտային նշանակութեան ու-
նեցող անտառներով: Հարթավայրերում սաղարթավոր և
փշատերև տեսակի յեն (սոճի, յեղենի, կաղնի, հաճարի),
լեռներում— միայն փշատերև անտառներ են: Կարպատնե-
րի ճյուղերում կան լեռնային ալպիական մարգագետիններ—

զեղեցիկ արոտավայրեր անասունների և խոտհարքի հա-
մար: Արեւմտյան Ուկրաինայում աճեցվում են գյուղատնտե-
սական զանազան կուլտուրաներ— ցորեն, հաճար, դարբի,
վարսակ, յեղիպտացորեն, առվույտ, ճակնդեղ, վուշ, կա-
նեփ, ծխախոտ, գայլուկ, շաքարի ճակնդեղ, պտղատու
ճառերից— տանձենի, խնձորենի, դամբուլ, ծիրանի, դեղ-
ձենի և խաղող:

Արեւմտյան Ուկրաինան վոչ միայն գյուղատնտեսութեան
ծաղկման հեռանկարներ ունի: Նրա ընդերքում թաղնված
են բնական հսկայական հարստութեաններ, վրոնք կարող
են արդյունաբերութեան զարգացման բաղա լինել: Յերկրի
հարավային և հարավ- արեւմտյան ռայոններում (Կարպատ-
ների նախալեռնային մասը) կա նավթ, քարածուխ, ոգո-
կերիտ (լեռնամոմ), կալիումի աղեր, մարմար, ցինկ, բնա-
կան գաղ և ուր: Այդ ռայոններում նշանակալից քանակու-
թեամբ լեռնային գետակների, վտակների ու լճերի առկա-
յութեանը մեծ հեռանկարներ է բաց անում «սպիտակ ած-
խի» ջրային ռեսուրսների—էլեկտրական էներգիայի ոգ-
տադործման համար: Արեւելյան ռայոնները, մասնավորա-
պես Վոլինը, վրոք Լեհաստանի կազմում համարյա թե ա-
մենից հետամնաց պրովինցիան եր հանդիսանում, նույնպես
հարուստ են հանածոներով: Վոլինի փոխ-վոյեվոդ Գոդ-
լեվսկու հաղորդագրութեամբ (1934 թ.) յերկրաբանական
հետազոտութեանը հանդիպեց քարածխային և ԳՏ-տոկո-
սանոց պղնձահանքի շերտերի: Հետագա հետախուզում-
ներ չկատարվեցին, և Վոլինը յերկրաբանական տեսակետից
բոլորովին ուսումնասիրված չէ: Վոլինի քարահանքերի պա-
շարները՝ սկսած ավաղաքարերից և վերջացրած գրանիտով
— անսպառ են: Վերջապես, Արեւմտյան Ուկրաինայի բոլոր
ռայոններում մեծ հնարավորութեաններ կան գյուղատնտե-
սական և անտառային տնտեսութեան պրոդուկտների վերա-
մշակման արդյունաբերութեան զարգացման համար:

Տնտեսական—աշխարհագրական տեսակետից Արեւմտյան
Ուկրաինան կարելի չէ բաժանել մի շարք ռայոնների, վո-
րոնք համընկնում են յերկրի բնական հիմնական առանձնա-
հատկութեաններին:

կարպատյան շրջանը իր անտառներով ու լեռնային տափաստաններով: Բնակչության հիմնական զբաղմունքը անասնապահությունն ու անտառային արհեստներն են: Այստեղ զարգացած է տնայնագործական փոքրիկ արդյունաբերություն: Բնակչությունն ապրում է շատ խեղճ և հազարներով արտագաղթում է ուրիշ յերկրներ՝ վաստակ ձարելու:

Կարպատյան և ախալեռնային շրջանը — վորը հարավում ընկնում է Կարպատյան լեռների, իսկ հյուսիսում հարթավայրերի միջև: Չարգացած է հացահատիկի մշակությունը, անասնապահությունը, անտառային տնտեսությունը և աղեղործությունը: Այստեղ գոյություն ունի աննշան արդյունաբերություն, այն էլ գերազանցորեն՝ կաշվի: Թույլ է զարգացած, սակայն խոշոր հեռանկարներ ունի լեռնային արդյունաբերությունը (նավթի հանույթը, աղ և ուր.) և նրա պրոդուկտների մշակումը: Բնակչության խտությունը՝ 1 քառակուսի կիլոմետրի վրա 125—150 մարդ:

Այստեղ կան առևտրական և արդյունաբերական միջարք կենտրոններ:

Ստանիսլավով, վոր գտնվում է նավթային ուսյոնում, հաշվում է 51,4 հազար բնակիչ, յերկաթուղային խոշոր հանգույց է, կան նավթաթորման, փայտամշակման գործարաններ, թղթի ֆաբրիկաներ և յերկաթուղային արհեստանոցներ:

Դրոգոբիչ— նավթային արդյունաբերության կենտրոն և յերկաթուղային հանգույց է, բնակիչները—26,736, նավթի հանույթով զբաղված է բնդամենը 7100 բանվոր (1930 թիվ): Դրոգոբիչի գավառում ստանում էյին յհահան՝ նավթի մեծ մասը (86 %), նստուրալ գաղ, ողոկերիտ և մեծ քանակությամբ քարաղ: Դրոգոբիչի մոտերքում գտնվում են Արևմտյան Ուկրաինայի նավթային խոշորագույն հանքերը—Բորիսլավ քաղաքը: Այստեղից նավթը խողովակների միջոցով տարվում է Դրոգոբիչ և վերամշակվում է տեղի 8 գործարաններում:

Պերեմիշլ—առևտրական հնագույն բերդ է, վոր գոյություն ուներ դեռ Գալիչ-Վոլինյան իշխանության ժամանակներում:

Այդ ուսյոնի նշանակալից կետերի թվին են դասվում Ստրիչ քաղաքը (30 հազ. բնակիչ):

Պոդոլիան, վորը ՈւկրՄՆ Պոդոլիայի չարունակությունն է հանդիսանում, հիմնականում գյուղատնտեսական ուսյոն է (ցորեն, գարի, յեգիպտացորեն, ծխախոտ և ուր.), ծխախոտի և դինեղործական զարգացած արդյունաբերություն:

Այստեղ է գտնվում Արևմտյան Ուկրաինայի քաղաքական, տնտեսական և կուլտուրական խոշորագույն կենտրոնը—Լվով քաղաքը, վորը հաշվում է 300 հազարից ավելի բնակչություն: Լվովը ընկած է Բուդ գետը թափվող Պելտով գետի ավազանում: Այն Արևմտյան Ուկրաինայի հնագույն քաղաքներից մեկն է, վորը հիմնադրվել է 1241 թ.: Գտնվելով Արևմտյան Ֆեդրոսյան Ռուսիայի հետ միացնող առևտրական ճանապարհների կենտրոնում, Լվովը արագորեն վերածվեց առևտրական խոշոր քաղաքի: Մինչ պատերազմը մտնում էր Ավստրո-Հունգարիայի կազմի մեջ, 1918 թվին հափշտակվեց Լեհաստանի կողմից: Լեհական հափշտակիչները, արդեալակելով Արևմտյան Ուկրաինայի տնտեսական զարգացումը, հանգեցրին այն բանին, վոր Լվովը չգարծավ ինդուստրիալ քաղաք, չնայած վոր նրա շրջակայքում կա նավթ, գորշ ածուխ, քարաղ: — Արդյունաբերությունը գերազանցորեն սնդի և շինարարական բնույթի յէ, կան մի քանի փոքրիկ մեքենաշինական և քիմիական գործարաններ: Լվովը կուլտուրական խոշոր կենտրոն է: Այստեղ գտնվում են համալսարան, վոր հիմնված է դեռևս 1784 թ., բարձրագույն տեխնիկական ուսումնական հաստատություն, թանգարաններ, խոշոր գրադարաններ:

Պոդոլիայի ուսյոնում կան նաև հետևյալ նշանակալից կետեր:

Տարնոպոլ— ունի 32 հազ. բնակիչ, հացահատիկի և գյուղատնտեսական այլ պրոդուկտների առևտրի կենտրոնն է, յերկաթուղային հանգույց է, զարգացած է չաքարի, ողու և ալյուրի արդյունաբերությունը:

Կոլումիա— ունի 33,8 հազ. բնակիչ (1931 թ.), զարգացած է մանր և տնայնագործական արդյունաբերությունը:

(3 հազար բանվորներ, գերազանցորեն ղերձակներ, մանածագործներ, կառուցողներ, հյուսներ) :

Գալիչ—ռուսական հնագույն քաղաք է, X—XII դարերում յեղել է Գալիչի իշխանության կենտրոնը :

Բուչաչ—հնագույն ամրոց, 7500 բնակիչ ունի, կան գինեգործական գործարաններ :

Ռալա Ռուսկա—Լվովի վոյեվոդության գալառական քաղաք է : Լեհաստանը համընդհանուր է 1918 թ. : Կան փայտասղոցման ու աղյուսի գործարաններ, անասունի առևտրի խոշոր կենտրոն է :

Վոլին, վորի մակերեսի 30 %-ը համարյա թե ծածկված է անտառներով, կան չհետազոտված հանածոներ և հազարից պաշարներ : Զարգացած է անտառային տնտեսությունը և հացահատիկի մշակությունը (հաճար, դարի և ցորեն) : Ունի չնչին արդյունաբերություն, վորը գերազանցորեն վերամշակում է դյուղատնտեսական հումքը, շաքարի, դարեջրի և անտառային արդյունաբերություն : Տրանսպորտը չափազանց թույլ է զարգացած—յերկաթուղիներ և խճուղիներ խտությունը 2 անգամ ցածր է, քան թե Լեհաստանի ուրիշ ռայոններում : Բնակչության խտությունը՝ 47 մարդ մեկ քառակուսի կիլոմետրի վրա :

Առևտրա-արդյունաբերական ամենից ավելի խոշոր կենտրոնները հանդիսանում են .

Լուցկը — ուկրաինական հնագույն քաղաք է, վորի մասին հիշատակվում է դեռ 1075 թ. տարեգրի մեջ, XII—XIII դարերում Վոլին-Գալիչի իշխանության կենտրոնն է յեղել, այժմ 21 հազ. բնակիչ ունի . փայտի և հացահատիկի առևտրի կենտրոն է, կա թույլ զարգացած արդյունաբերություն՝ չուգունի, մահուղի և կաշվի մանր ձեռնարկություններ :

Ռովնո— ունի 20 հազար բնակիչ, յերկաթուղային խոշոր հանգույց է, կան մետաղագործական մի քանի մանր ձեռնարկություններ :

Դուբնո— ունի 10 հազ. բնակչություն (մինչև 1914 թ. սրատեղումը, յերբ այդ քաղաքը մտնում էր Ռուսաստանի կազմի մեջ, բնակչության թիվը անցնում էր 25 հազ. մարդու) : Վոլինի հնագույն քաղաքն է, հայտնի յեր XI—XII

դարերում : XVIII դարում, յերբ Լվովից ալատեղ տեղափոխվեց տոնավաճառը, Դուբնոն Արևմտյան Յեվրոպայի հետ առևտրի խոշոր կետ էր հանդիսանում : Այժմ Դուբնոն դալուկի առևտրի կենտրոնն է, արդյունաբերություն համարյա թե չունի, յեթե չհաշվենք կաշվի, սապոնի և փայտասղոցման մանր ձեռնարկությունները :

Կովի— ունի 20,8 հազար բնակիչ, յերկաթուղային հանգույց է, կան կաշվի և ուրիշ մանր ձեռնարկություններ :

Վլադիմիր-Վոլինսկի— ընկած է Լուգ գետի ափին, Վոլինի վոյեվոդության գալառական քաղաքն է, ունի 12 հազ. բնակիչ, կան փայտամշակման Փարրիկաներ . ռուսական ամենահնագույն քաղաքներից մեկն է, մի ժամանակ յեղել է Վոլին-Գալիչի իշխանության մայրաքաղաքը :

Ոստրոգ— Վոլինյան վոյեվոդության քաղաքն է, ունի 13 հազ. բնակիչ, կան կաշվի գործարաններ :

Վոլինի բոլոր քաղաքները կրում են հետամնացության և ալյասերման կնիք—վորը լեհական համընդհանուր դադուկային քաղաքականության հետեանքն է :

Արևմտյան Ուկրաինան, վորը միջին դարերում յեղել է ռուս-ուկրաինական ամենաառաջվոր պետություններից մեկը, տնտեսական զարգացման, ծաղկող աղբարային-արդյունաբերական յերկրի վերածվելու մեծ հեռանկարներ ունի : Պատմական բախտը ռուսական վաղեմի ալդ տերիտորիան բաժանել էր Ռուսաստանից և նրան զրկել էր ալդ հեռանկարներից :

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ՈՒԿՐԱՆԱՅԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒ- ԹՅՈՒՆԸ ԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՃՆՇՄԱՆ ՏԱԿ

Լեհական բուրժուազիան և կալվածատերերը իրենց տիրապետության գրեթե 20 տարիներ ընթացքում Արևմտյան Ուկրաինայի վերաբերմամբ անց ելին կացնում բացահայտ թալանչիական դադուկային քաղաքականություն : Բնական հարստությունների գերադուր չհագործում, արդյունաբերության ու տրանսպորտի զարգացման արհեստա-

կան արդեւակում, ընհակառակ կալվածատերերի կողմից ուկրաինական գյուղացիութեան կիսաֆեոդալական կեղեքում և կողոպուտ— սրանումն էր Լեհաստանի «ազդալին քաղաքականութեան» ելութունը:

Լեհաստանի սնանկացած կառավարողները բացահայտորեն հայտարարում էին, վոր Արեւմտյան Ուկրաինան, ինչպէս նաև Արեւմտյան Բելոռուսիան, վորոնք նույնիսկ պաշտոնապէս կոչվում էին «արեւելյան կրեսներ» (ծայրամասեր), հանդիսանում են ընհակառակ մարդատների ներքին դադութը: «Газета Польска»-ն— ֆինանսական կապիտալի որդանը, բացերեաց դրում էր. «Արեւելյան արդարալին ույունները, վորտեղ շատ թույլ է զարգացած արդյունաբերութիւնը, հանդիսանում են կենտրոնական և արեւմտյան վոյեպոլութիւններում մշակվող արդյունաբերական ապրանքների սպառման շուկա»:

Ձնայած բնական նշանակալից հարստութիւններին և բնակչութեան համեմատական խտութեանը, Արեւմտյան Ուկրաինան ընհակառակ պաների տիրակալութեան հետեանքով հանդիսանում է հետամնաց ազրարալին յերկիր: Բնակչութեան 80—90%-ը զբաղված է գյուղատնտեսութեան մեջ և ապրում է գյուղերում, միայն 10%-ն է զբաղված լեռնահանքալին և թեթև արդյունաբերութեան մեջ:

Լեհական գաղութարարները գիտակցարար կասեցնում էին արդյունաբերութեան զարգացումը Արեւմտյան Ուկրաինայում: Լեհաստանի կենտրոնական և արեւմտյան վոյեպոլութիւններում, ինչպէս արդ մասին բացահայտորեն հայտարարում էր նախկին փոխ-պրեմյեր Կվյատկովսկին, կենտրոնացված էր ամբողջ քարածխալին ու մետաղագործական արդյունաբերութիւնը, տեքստիլի, չաքարի, ցեմենտի, էլեկտրոտեխնիկական և արդյունաբերութեան այլ ճյուղերի 80 %-ը, դադալին գործարանների և ջրմուղների 80 %-ը, ճյուղավորված յերկաթուղալին ցանցը, տալարանների, կուլտուրական և ուրիշ հիմնարկութիւնների 80 %-ից ավելին: Իսկ Արեւմտյան Ուկրաինայում և Արեւմտյան Բելոռուսիայում, միասին վերցրած, գտնվում էր Լեհաստանի արդյունաբերական ձեռնարկութիւնների ընդամենը 5%-ը: Կենտրոնական ու արեւմտյան վոյեպոլութիւնները, վորոնք

զբաղում էին յերկրի տերիտորիալի կեսից մի քիչ ավելին, սպառում էին ամբողջ էլեկտրոններգիալի 93%-ը, արհեստական պարարտանյութերի և գյուղատնտեսական մեքենաների 80 %-ը, յերկաթի մոտավորապէս 85%-ը և սուրճի ու թեյի 95%-ից ավելին:

Ամենից ապշեցուցիչը հանդիսանում է հետեյալ փաստը: 1934 թ. Լեհաստանում արտադրվել էր 2,5 միլիարդ կիլովատ-ժամ էլեկտրոններգիա, — Արեւմտյան Ուկրաինային և Արեւմտյան Բելոռուսիալին հասալ այդ քանակութեան 1%-ից պակաս: 1% էլեկտրոններգիա յերկրի 40% տերիտորիալի համար: Կա՞ր արդյոք սրանից ավելի լավ իլլուստրացիա ընհակառակ կապիտալիստների թալանչիական քաղաքականութեան մասին՝ «արեւելյան ծայրամասերի» հանդեպ:

Լեհական գաղութարարները լիկվիդացիալի յենթարկեցին արդյունաբերական այն փոքրիկ ոջախները, վորոնք գոյութիւն ունէին շատ առաջ Արեւմտյան Ուկրաինայում: Մինչ պատերազմը այստեղ բալականին ուժեղ զարգացած էր նալթալին արդյունաբերութիւնը, աճում էին ուկրաինական պրոլետարիատի կադրերը: 1913 թ. Գրոդոքիչի ուայոնում հանվում էր 1,004 հազար տոնն, նալթ, 1929 թվին՝ 556 հազար տոնն, իսկ 1936 թ.՝ միայն 389 հազար տոնն: Հարյուրալոր գյուղեր նալթ չեն գործածում, իսկ իրենց կողքին գտնված նալթի պաշարները չեն մշակվում:

Այդ նույն պատկերն է տիրում արդյունաբերութեան նաև ուրիշ ճյուղերում: Քարածխի արտադրանքը կադմում էր 1913 թ. հանուլթի 39%-ը, ոգոկերիտինը՝ 54%-ը: Համարյա ամբողջովին լիկվիդացիալի յէ յենթարկված մետաղագործական արդյունաբերութիւնը: Վերջին տարիների ընթացքում փակվեցին գինեգործական, ոսլալի և չարապի տասնյակ գործարաններ: Գիչատիչ կերպով վոյնչացվում էին Վոլինի անտառալին հարստութիւնները՝ արտասահման արտահանելու համար, իսկ անտառալին արդյունաբերութիւնը անկման վիճակի մեջ էր գտնվում: Փայտաւողոցարանների և փայտամշակման գործարանների հազարալոր բանվորներ տարիներով անգործ թալառում էին:

Վերջին 10 տարվա ընթացքում Արևմտյան Ուկրաինայի արդյունաբերությունը ընդհանուր առմամբ կրճատվեց ավելի քան 40%-ով, իսկ նրանում զբաղված բանվորների քանակը՝ կիսով չափ։

Արևմտյան Ուկրաինայի արդյունաբերության անմխիթարական դրությունը վառ կերպով իլլյուստրացիայի յեյնթարկվում Վոլինի վերաբերյալ հետևյալ տվյալներով։ Առ 1926 թ. հունվարի 1-ը Վոլինի վոյեվոդությունից մեջ հաշվվում էին ընդամենը 711 գործող և 94 չգործող ձեռնարկություններ լեհական պետության հիմնադրման օրից։ Գործող ձեռնարկությունների մեծ մասը թեթև արդյունաբերության ձեռնարկություններ են։ Մնացի արդյունաբերության մեջ կային 523 գործող ձեռնարկություններ, 43՝ չգործող, փայտամշակման՝ 51 և 12, լեռնային՝ 21 և 22, շինարարական՝ 8 և 10, մետաղամշակման՝ 38 և 4։ Գործող ձեռնարկությունների բանվորների ընդհանուր քանակը՝ 5708, վորոնցից 323-ը՝ լեռնային արդյունաբերության և 262-ը՝ մետաղամշակման արդյունաբերության մեջ։ Վերջին տարիներում Վոլինում և Արևմտյան Ուկրաինայի ուրիշ ռայոններում արդենված եր առանց ռազմական գերատեսչության թույլտվության նոր ձեռնարկություններ բաց անել։

Արևմտյան Ուկրաինայում լեհական հախշտակիչների 20 տարվա տիրակալության օրով նոր ճանապարհներ, հեռախոսային գծեր և այլն չեն կառուցվել։ Քաղաքների և ավանների կոմունալ տնտեսությունը բարձիթողի յեյր արված։

Լեհական պաների դաղութային քաղաքականությունը բնական ռեսուրսներով հարուստ յերկրամասի արդյունաբերությունը հասցրեց մինչ զեդրադացիայի, մինչ լիակատար թուլացման։ Գոյություն ունեցող արդյունաբերության մեջ տիրակալում եր լեհական և ռուսերկրյա (հատկապես նավթային արդյունաբերության մեջ՝ 86%) կապիտալը։ Լեհական կառավարությունը վոչ մի միջոցի առաջ կանգ չեր առնում, վորպեսզի կասեցներ տեղական արդյունաբերության զարգացումը։ Այդ քաղաքականության կարևորագույն զենքերից մեկն, որինակ, յերկաթուղային բարձր

տարիքներն էյին, վորոնք Արևմտյան Ուկրաինային զբրկում էյին շուկայի հետ կապվելուց։ Փայտի տրանսպորտը 200 կիլոմետրից ավելի տարածություն վրա դերադանցում եր նրա գնին, իսկ հացահատիկի տեղափոխությունը արեվելդից արևմուտք կազմում եր նրա արժեքի 70%-ից ավելին։

Անբաժանելիորեն գերիշխելով Արևմտյան Ուկրաինայի արդյունաբերության մեջ, լեհական կապիտալիստները ուկրաինական և հրեական բանվորներին յեյնթարկում էյին գաղանային շահագործման։ Բանվորական որը հասնում եր 12—14 ժամի, տիրոջ քմահաճույքն անսահման եր։ Վոլինի և Արևմտյան Ուկրաինայի ուրիշ վոյեվոդություններում բանվորի միջին աշխատավարձը միջին հաշվով յերկու անգամ ավելի ցածր եր Վարչավայի վոյեվոդության լեհ բանվորի աշխատավարձից։

Աշխատանք ուներ բանվորների միայն աննշան մասը։ Բանվորների հսկայական մեծամասնությունն այնպիսի ճյուղերում, ինչպիսին կարի, կաշվի և ուր.—գործադուրկ եր կրիզիսի տարիներին (1929—1934) անցկացրած գործադուրկության համար նպաստի իրավունքով ոգտվողների կանտինդենտի սահմանափակումը ամենից շատ հարվածեց Արևմտյան Ուկրաինայի բանվորներին։ Այնպիսի քաղաքներում, ինչպիսին Լուցկը, Ռոմինոն և ուր, են, գործադուրկների միայն 5—10%-ն եր ստանում խղճուկ նպաստ։ Հաղաբավոր վորակյալ բանվորներ և յերիտասարդություն հարկադրաբար ուղարկվեյին «հասարակական աշխատանքներին», վորոնք ռազմական նշանակություն ունեյին, որինակ՝ Գուբինո—Ռոմինո—Լուցկի գծի ռազմական ամրությունների շինարարության վրա, վորպիսի ամրությունները նկատի էյին առնված ԽՍՀՄ դեմ պատերազմելու համար։ «Աշխատանքային ճամբարներում» գործադուրկները սովահար էյին լինում և մահանում հիվանդություններից։

Բանվորների դրություն մասին, հաղաբավոր գործադուրկների տառապանքների մասին ամենից լավ պատմում են իրենք՝ այժմ քաղաքացրված Արևմտյան Ուկրաինայի քաղաքների և ավանների բանվորները։

«Լեհաստանում՝ բանվորի համար անտանելի ծանր եր

ապրելը,— պատմում եր լեհ ռազմազերին Կարմիր Բանակի № 40 դրամատի մարտիկներին.— Յես ծնվել եւ ապրել եմ Ստանիսլավով քաղաքում։ Իմ ազգանունը Ջանաչկովսկի յե։ Յես 29 տարեկան եմ։ Իմ ամբողջ յերիտասարդ տարիներին յես չեմ տեսել լավ, մարդկային կյանք։ Մշտական դործադրություն, կարիք, սով, իրավադրություն։ Մի անգուշ խոտքի համար— 6 տարի բանտարկություն, ծեծ եւ գանակոծում։ Յես ինքս 2 1/2 տարի դործադրել եմ յեղել։ Աշխատանք փնտնելու համար յես ընտանիքով թափառել եմ քաղաքից քաղաք, ապրել եմ մեծ կարիքի մեջ»։

Տարնոպոլի գերձակուհի-բանվորուհի Յենյա Պիլնելը ասում եր կարմիր-բանակայիններին. «Յես ուզում եյի սովորել, բայց ուսման համար հարկավոր եր վճարել 15—20 զլոտի։ Յես չարաթիւ մեջ վաստակում եմ միայն 12 զլոտի։ Ել ի՞նչպէս կարող եմ յես սովորել»։ 10-ժամյա աշխատանքից հետո Պիլնելը ողնում ե մեքենավար-հորը, վորն աշխատում ե շարաթիւ վորոշ որերին։ «Յես նշանած ունեմ, բայց նա դործադրել ե։ Մեզ չի կարելի ամուսնանալ»,—մորմոքված սրտով պատմում եր աղջիկը։

Իսկ Ռոմիտյի գալառի մի ալանի հյուն, վորը մի քանի տարի դործադրել եր մնացել, ծխելով կարմիր-բանակայինի առաջարկած ծխախոտը, ասաց. «Այսպիսի ծխախոտ յես չեմ ծխել իմ ամբողջ կյանքում։ Մեզ մոտ մի ութերորդ մախորկայի համար հարկավոր ե աշխատել կես որ։ Ինչ ծխախոտ—ինչ բան։ Յես ամբողջ տարին լուցիկ չեմ տեսնում, ողտվում եմ կայծքարով։ Տանը աղ չկա։ Մոռացել ենք, թե յերբ ենք ոճառով լվացվել»։

Նույնիսկ լեհական կառավարական աստիճանավորները ստիպված եյին բացահայտորեն հայտարարել, թե Արեւմտյան Ուկրաինայում բանվորական ընտանիքները սխտեմատիկաբար թերաւում են, բանվորների սպառումն ընկնում ե։

Ահա թե ինչ ե դրում աշխատանքի տեսուչ Գալինա Կրաչելսկայան, վորը հետադրուել եր Լվովի վոյեվոդության բանվորների գրությունը, 1934 թ. Լվովում լույս տեսած «Правда об условиях труда» գրքում։

«Մենքի ծախսերը կլանում եյին բանվորական (միջին

աշխատավարձ ստացող) ընտանիքի բոլոր ծախսերի 66%-ը... Բյուջեյի աղպիսի կառուցվածքի դեպքում դժվար ե դարմանալ, վոր հազուստի, սպիտակեղենի, կոշիկեղենի ծախսերը 12%-ից չեյին գերազանցում, կուլտուր-լուսավորական կարիքների, հասարակական կազմակերպությունների համար կատարված ծախսերը կազմում եյին միայն 0,6%... Միջին տարեկան սպառումը 1927—1928 թ. թ. (դեռեւս մինչեւ կրիդիտը) մեկ մարդու համար՝ կրիդիտմանը հաշված.— թեյ—0,07, յուղ—1, ճարպ—8, միս, ձուկ ե ուր.— վոչ լրիվ 19 կրիդիտ։ Սրանք եյին ամենալավագոյն կոնյունկտուրային տարվա սպառման նորմաները։ Կրիդիտի ազդեցության տակ համարյա բոլոր մթերքների սպառումը ուժեղ կերպով նվազեց։ Որինակի համար մատնացուցց կանեմ, վոր շաքարի դործածումը ազդարնակության ամեն մի շնչի համար նվազեց 2 կրիդիտով։ Կարելի յե վճարականորեն պնդել, վոր բանվոր դասակարգի սպառումը նվազեց ալելի քան կիսով չափ։ Հաճախ բանվորի ընտանիքում յերեխաները բոլորովին չգիտեն, թե ինչ բան ե ե ինչ համ ունի շաքարը»։

Բանվորների դրությունը հետադրուող մեկ ուրիշը՝ Կրիտիկիցին դեռեւս մինչեւ կրիդիտ գրում եր. «Յեթե վոր մենք ուղեւայինը դտնել մի յերկիր, վորն ամենից մոտ լիներ մեզ բանվորական բյուջեյի կառուցվածքի տեսակետից, ապա, վորքան ել դա պարադոքսային թվար,—դա Բոմբեյի հնդիկ բանվորի բյուջեն ե»։

Անտանելի շահագործումը, ազդային հրեշալոր ճնշումը, Փաշխտական իշխանությունների հետապնդումները բանվորներին պաշարել եյին մղում իրենց տնտեսական ու քաղաքական ազատագրության համար։ 1923 թ. Գերմանիայում տեղի ունեցող հեղափոխական դեպքերի ե Կրակովում բռնկված ապստամբության ազդեցության տակ ամբողջ Արեւմտյան Ուկրաինայում առաջացան բանվորների մասսայական դործադուներ ե քաղաքական ցույցեր։ Տընտեսական դործադուները— տեղական ե ալելի լայն մասշտաբի—չընդհատվեցին մինչեւ վերջին ժամանակներս։ Իսկ 1936 թ. Արեւմտյան Ուկրաինայի կենտրոնում— Լվովում տեղի ունեցան դեպքեր, վորոնք ալեկոծեցին ամբողջ յեր-

կիրը և արձագանդ գտան նրա սահմաններից չատ հեռու։
Խոսքը վերաբերում է Լվովի բանվորների քաղցի ցույցին, վերջը վերածվեց ղինված ընդհանրապես վոստիկանություն և ժանդարմերիայի խոչոր ջոկատների հետ։ Վոստիկանությունը ցուցարարներին գիծավորեց հրացանների և գնդացիներին համադարձով։ 20 սպանված և հարյուրավոր վիրավորվածներ — ահա Փաշիստական կառավարության պատասխանը ողնություն առթիվ գործադուլիների արած գիծումին։ Բարիկադային մարտերը Լվովում շարունակվեցին յերկու օր։ Բանվորներին պաշտպանեցին քաղաքի աշխատավորները և մերձակա գյուղերի գյուղացիները։ Լվովյան գնդակահարությունը ալեկոծեց ամբողջ Լեհաստանը։ Բողոքի ընդհանուր գործադուլին, վրը պատասխան էր Լվովում տեղի ունեցած դեպքերին, մասնակցություն ունեցան հարյուր-հազարավոր բանվորներ, ծառայողներ, գյուղացիներ և աշխատավոր ինտելիգենցիան։

ԳՅՈՒՂԱՅԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԱՆԵՐԻ ԼԾԻ ՏԱԿ

Լեհական իմպերիալիստների գաղութային քաղաքականությունն ամենից կործանարար կերպով անդրադարձավ Արևմտյան Ուկրաինայի տնտեսական հիմնական բաղադրի՝ գյուղատնտեսության վրա։ Աղքատություն, քայքայում, սով, ֆեոդալական կեղեքում, մահացում և լիակատար վայրենացում — այս էր ուկրաինական բաղադրիլիոն գյուղացիության վիճակը պանական Լեհաստանում։

Լեհական կալվածատերերը ուկրաինական գյուղում անսահմանափակ տիրակալ էր։ Արևմտյան Ուկրաինայի հողային տարածության կեսից ավելին՝ 52%-ը պատկանում էր պաներին։ Ստանիսլավովի վոյեվոդության մեջ Լեհական 630 կալվածատերեր տիրում էին ամբողջ հողի մոտ 60%-ին, այն ժամանակ, յերբ 200 հազարից ավելի մանր գյուղացիական տնտեսություններ ունեյին միայն հողային տարածության 1/4-ից մի քիչ ավելին։ Խոչոր մազնատ-կալվածատերերի կալվածքները գրավում էին յերբեմն ամբողջ գավառներ։ Կոմս Չամոյսկու կալվածքը փոխում էր 60 հազ, հեկտար տարածության վրա և գրավում էր 5 գյուղացիներին։

Վառ. 30 հազար հեկտարից ավելի՝ գտնվում էր իշխաններ Լյուբոմիրսկու, Չարտորիյսկու, կոմս Պոտոցկու և ուր. տիրակալությունների տակ։ Իսկ գյուղացիությունը պատսպարվել էր մանր հողակտորների վրա, տառապելով հողադրությունից և հողասակավությունից, ատելություն հայացքը հստակությամբ տիրական հսկայական կալվածքներին։

Գյուղացիական տնտեսությունը դաժաճային տնտեսություն է։ Արևմտյան Ուկրաինայի գյուղացիական բոլոր տնտեսությունների 50%-ից ավելին մշակում են վոչ ավելի, քան 2 հեկտար հող։ Առանձին գավառներում դաժաճային տնտեսությունների տոկոսն ավելի բարձր է։ Ահա, որինակ, պաշտոնական տվյալներ Ստանիսլավովի վոյեվոդության մեջ հողերի բաժանման մասին. 1921 թ. տնտեսությունների ընդհանուր թվից (236988) 76,5%-ն ուներ 0—2 հեկտար, 24,2%-ը՝ 2—5 հեկտար, 5,9%-ը՝ 5-ից մինչև 10 հեկտար, 1,5%-ը՝ 10-ից մինչև 20 հեկտար, 0,5%-ը՝ 20-ից մինչև 50 հեկտար, 0,1%-ը՝ 50-ից մինչև 100 հեկտար, 0,3%-ը՝ 100-ից ավելի հեկտար (մինչդեռ խոչոր կալվածատերերի ձեռքին գտնվում էր վոյեվոդության ամբողջ հողային տարածության 56,3%-ը)։ Այսպիսով, Ստանիսլավովի վոյեվոդության մեջ 91,7%-ը դաժաճային և մանր տնտեսություններ են։

Արևմտյան Ուկրաինայի գյուղացիները չափազանց քիչ հող ունեյին։ Բայց այդ հողն էլ ամենից վատն էր։ Ամենից ավելի հարմար և բերքատու հողամասերը պատկանում էին կալվածատիրոջը։ «Հողաշինարարության» ողնությունը գյուղացիներին աստիճանաբար քչում էին ամենից վատ հողերի վրա։ Արևմտյան Ուկրաինայի մի քանի ռայոններում (հատկապես Գալիցիայում) գյուղացիական հողն այնքան վատ է, վոր համարյա վոչ մի բերք չի տալիս։

Գյուղացիներն անտառներ ու արոտավայրեր չունեն։ Արևմտյան Ուկրաինայի արոտավայրերի և մարգագետինների նշանակալից մասը, ամբողջ անտառային տարածության գերակշռող մասը (մոտ 95%-ը) պատկանում էր կալվածատերերին և պետությանը։ Գյուղացին հարկադրված էր ստրկության գնալ կալվածատիրոջ մոտ, վորպեսզի վառելիք, անտառանյութ և արոտավայր ստանար։ Գյուղացի-

ցիները և կալվածատերերի միջև այս հողի վրա մշտապես բազմաթիվ կոնֆլիկտներ ելին տեղի ունենում :

Արևմտյան Ուկրաինայի դյուզացիութունը վոչ միայն սակավահող, այլ նաև ձիազուրկ է : Գյուղացիական տները Պեսից ավելին ձիեր չունեն, 25—30%-ն ունեն միայն մի ձի : Վոլինի ռալոններում ձիազուրկ և մի ձի ունեցող տնտեսությունների տոկոսը հասնում է մինչև 86-ի : Այստեղ լեհական պաները զերազանցեցին ցարական Ռուսաստանին : Պոլսական դյուզում ձիազուրկ տնտեսությունները կազմում էին 29,2%, մի ձի ունեցողները՝ 30,3% : Հնարավորություն չունենալով մշակելու նույնիսկ իր դաժաճային հողաբաժինը, ձիազուրկ դյուզացին, ճարը կտրած, ստիպված երբեք խոնարհվելու կալվածատիրոջը և կուլակին : Գյուղացիության ծանր դրություն մասին վկայում է նաև մեծ քանակությամբ կոլազուրկ տնտեսությունների առկայությունը : Ստանիսլավովի վոյեվոդության մեջ տնտեսությունների մոտ մի յերրորդ մասը կովեր չունեն, կեսն ունի միայն մեկական կիսկ կով :

Լեհական դադութարարները մատը մատին չխփեցին դյուզացիության դրությունը թեթևացնելու և հողային սովի մեղմացնելու համար : Ճիշտ է, 1919—1920 թ. թ., հեղափոխությունից վախենալով, լեհական կառավարությունը ընդունեց «հողային ռեֆորմի» որոնք և խոստացավ դյուզացիներին բաժին հանել կալվածատիրական հողերից : Իրականում «հողային ռեֆորմը» ուկրաինական դյուզացիությանը հասցրեց ե՛լ ավելի մեծ ստրկացման : Գյուղացիներն առանց հետզման վոչ մի հեկտար հող չստացան : «Ռեֆորմից» չահեցին միայն կուլակները, իսկ կալվածատերերը պետության և բանկերի ոգնությամբ չահավետ շործարք կատարեցին— բարձր գնով վաճառեցին իրենց համար անպետք հողերի ավելցուկները : «Ռեֆորմի» հետևելանքով ծախված ամբողջ հողի մեծ մասը (մոտ 2 միլ. հեկտար) ընկավ կուլակների և այսպես կոչված «ոռադների» ձեռքը : «Ոսադնիկները»—դրանք՝ լեհական գաղութարարներն են, վորոնք արհեստականորեն բնակեցվել են պետության արևելյան ծայրամասերում, այսինքն՝ Արևմտյան Ուկրաինայում և Արևմտյան Բելոռուսիայում :

Ծառայութունը վերջացրած սպաները և յենթասպաները— Պիլսուդսկու լեգիոնների և 1920 թ. հակախորհրդային արշավանքի մասնակիցները, կուլակների տղաները ուկրաինական դյուզացիների հաշվին ձրիաբար հողամասեր ելին ստանում :

«Ոսադնիկական» այդպիսի տնտեսությունները թրվը Արևմտյան Ուկրաինայում հասնում է մոտ 10 հազարի : «Ոսադնիկներին» բնակեցնելով արևելյան վոյեվոդությունների մեջ, լեհական պաները հենարան ելին ստեղծում՝ բաղաձարչար ուկրաինական դյուզացիությանը ճնշելու համար : Սակավահող դյուզացիներին բաժին ընկավ միայն «ռեֆորմի» հետևանքով վաճառված հողերի վորքերիկ մասը, բայց սրա պատճառով նրանք պարտքի տակ ընկան, վորը պետք է վճարեյին տասնամյակների ընթացքում :

Հողի դներն անընդհատ աճում ելին : Լյուբլինի վոյեվոդության մեջ 1935 թ. մեկ հեկտար հողի գինը կազմում եր 5 հազ. դրոտի : Լվովի վոյեվոդության Ռիեչովի դավաում 1927 թ. մեկ հեկտար հողի գինը կազմում եր 51 ցենտներ համար, իսկ 1933 թ., հացահատիկի գները անկման հետևանքով՝ 182 ցենտներ համար : Այդ դավաում համարի բերքը ամենից լավ բերքատվության ժամանակ կազմում եր 10,3 ցենտներ : Նշանակում է, միայն նրա համար, վորպեսզի դյուզացին մեկ հեկտար հողի գին վճարի, նա պետք է տար 17 ու կես տարվա հավաքած համարը : Իսկ յեթե դրան ավելացնենք, վոր չնչին հողակտոր ձեռք բերելու համար դյուզացին պարտք վերցրած դրամի տոկոսներ պետք է վճարեր և նոր հողամասի վրա ծախքեր կատարեր, ապա հասկանալի յե դառնում վոր սակավագոր դյուզացու համար հող գները նշանակում եր հետագա քայքայում և ստրկացում : «Հարյուրավոր ու հազարավոր մարդիկ, վորոնք գներ են մանր հողամասեր, խեղդվեցին պարտքերի մեջ, պարտքեր, վոր չեն կաքողանա վճարել վո՛չ իրենք, վո՛չ նրանց յերեխաները, վո՛չ թոռները, վո՛չ ել նրանց ծոռները»,—գրում եր «Выволене» թերթը :

Աղբարային «ռեֆորմը» լիկվիդացիայի չենթարկեց հողային սովը : Ընդհակառակը, այն դարձավ ե՛լ ավելի սուր :

«Ռեֆորմը» գյուղացիութեան նկատմամբ հերթական կո-
ղարուտ հանդիսացաւ:

Այսպիսին ելին լեհական իշխանաւորների նաև մյուս
միջոցառումները: Կառավարութեան կողմից անցկացրած
«հողաշինարարութիւնը» փաստորեն հասցրեց չքավոր ու մի-
ջակ գյուղացիների նոր կողոպտման՝ ի շահ կուլակային խու-
տորային տնտեսութիւնների: Տասնյակ տեղերում ցրված
գյուղացիական հողարածիներին միջով անց ելին կացվում
ճանապարհներ, գերազանցորեն իհաշիւ չքավոր գյուղացիու-
թեան հողերի: Լաւադույն հողամասերն անցնում ելին կու-
լակներին, իսկ ամենալատ հողերը մնում ելին նրանց, ու-
րբ միջոցներ չունեյին խուտոր տեղափոխվելու: Հողաշի-
նարարութեան ժամանակ գյուղացիներից վերցրին մարդա-
գետիները: Գյուղացիական դաժաճային տնտեսութիւննե-
րն ի վիճակի չեյին ծածկել այն նոր հողամասերի յուրաց-
ման ծախսերը, վորոնք նրանց բաժին ելին ընկել «հողաշի-
նարարութեան» հետեանքով: Հողաշինարարական աշխա-
տանքները հաճախ հասցնում ելին հողի ուժասպառութեան:
Գյուղացիական տնտեսութիւնների պարտքն այն ռալոյննե-
րում, վորտեղ հողաշինարարութիւն եր անցկացվում,
աճեց 4—5 անգամ:

Ուղտիւրով հողերի մենաշնորհից, լեհական կարվածա-
տերերը գյուղացիութեանը խճճում ելին ֆեոդալական մնա-
ցուկների ցանցով:

Գյուղացին խեղդվում եր իր չնչին հողաբաժնի վրա և
ստիպված եր կապալով հող վերցնել կարվածատիրոջից, իսկ
գրա համար իր ընտանիքի հետ միասին գնալ աշխատելու նրա
մոտ: Արեւմտյան Ուկրաինայի ռալոյններում տարվա մեջ աշ-
խատաւճարում են 15—20 որ, այն ել ամառային աշխատանք-
ները բամենայեռուն ժամանակ: Հաճախ գյուղացիական ընտա-
նիքը տարվա մեջ աշխատաւճարում ե 50—60 որ: Գյուղացին
տեղ չունի անասուններն արածացնելու համար—պաները նրա
արոտաւայրերը խել են, նա գնում ե կարվածատիրոջ մոտ:
Իսկ մարդագետին կապալի կամ կարվածատիրական արոտա-
ւայրում կովին արածացնելու իրաւունքի համար գյու-
ղացիական ընտանիքը աղայի ողտին վճարում ե աշխա-
տանքով: Մի քանի ռալոյններում մեկ կովը՝ մալիսից նո-

յեճքեր արածացնելու համար գյուղացիները կարվածատի-
րաւն աշխատաւճարում են 35—սկան որ: Գյուղացին անա-
սունների համար կեր չունի—նա այն վերցնում ե կարվա-
ծատիրոջից աշխատաւճարով: Վորպեսզի կարվածատիրա-
կան անտառից մի քիչ վառելաւայտ ստանա, գյուղացին
սեփական ձիով վարձվում ե անտառային աշխատանքների:
Աշխատաւճարում ելին կարվածատիրոջը՝ անտառում
պտուղներ հաւաքելու, կարվածատիրական ջրհորից ջուր
վերցնելու, աղայի հողով անցնելու և այլնի համար:

Արեւմտյան Ուկրաինայում խիստ դարգացած եր բնա-
ւարձով աշխատանքը: Գյուղացիներն իրենց խղճուկ ինվեն-
տարով մշակում ելին կարվածատիրական դաշտը և գրա
համար ստանում ելին բերքի չնչին մասը: Ստանիսլաւովի
և Տարնոպոլի վոյեւոդութիւններում կարվածատիրական
կարվածքների համարյա ամբողջ հացահատիկը հաւաքում
ելին գյուղացիները: Կարվածատերերը բերքահաւաքի
պայմանների մասին գյուղացիների հետ համաձայնութեան
ելին գալիս դեռևս ձմեռը, յերբ գյուղացիները ծայրահեղ
կարիքի մեջ են լինում: Չքավոր ստիպված եր համաձայն-
վել ամեն տեսակի պայմանների, միայն թե կանխաւճար
ստանար հացահատիկով կամ անասնակերով: Վաղովիցկու
դաւառում գյուղացիները հաւաքում ելին կարվածատիրոջ
հացը՝ բերքի $\frac{1}{20}$ մասը ստանալու պայմանով:

Աշխատաւճարը և բնաւարձը կուլակային տնտեսու-
թեւնների, և հատկապես խոշոր հողատեր հանդիսացող
յեկեղեցու կողմից գյուղացիներին շահագործելու սիրված
մեթոդն եր: Համարյա ամբողջ յեկեղեցական հողը, որե-
նակ, Գալիցիայում, գյուղացիների կողմից մշակվում եր
բնաբերքով վճարելու պայմաններով: Հողեւորականութեւ-
նը ծիսականտարութիւնների համար գյուղացիներից փողից
բացի վճարներ եր դանձում նաև բնաբերքով և աշխատա-
ւճարումներով: «Մեր ծխում,—գրում եր «ВЫЗВОЛЕНЕ»
թերթում մի գյուղացի,—մեռաւ մի տնտեսատեր: Վոր-
պեսզի վճարի թաղման ծախսերը, նրա կինն ստիպված եր
համաձայնել 20 որ աշխատելու: Մի՞թե միայն նա յե: Մեզ
մոտ շատ են ալգալիսիները, վորոնց, յերբ գալիս ե հնձի

ժամանակը, հարկավոր ե աշխատավճարել հարսանիքը և թաղումը»:

Շերտընդմիջությունը — դյուղացիական տնտեսության խարադանն է: Արևմտյան Ուկրաինայի հարավային ռայոններում մի տնտեսությանը միջին հաշվով ընկնում է 37 կտոր հող: Հաճախ դյուղացիական տնտեսությունը բաղկացած է լինում 100 փոքրիկ հողամասերից, վորոնք ցրված են կալվածատիրական հողերի միջև և միմյանցից 5—10 կիլոմետր հեռու յեն դտնվում: Շերտընդմիջությունը արմատավորում է աշխատավճարները, ուժեղացնում է կալվածատիրական կեղեքումը և ստրկությունը:

Կիսաֆեոդալական բնույթի տասնյակ դանադան պարհակները և տուրքերը խեղդում եյին դյուղացիությանը: Գյուղացիությունն առանձնապես տուժում եր, այսպես կոչված, «չարվարներից»: Այդ—պետության և տեղական ինքնավարության ողտին կատարված աշխատանքային ձրի պարհակն է: Առաջ իշխանությունները «չարվարները» կիրառում եյին միայն կարեւոր, առանձնապես ստրատեգիական նշանակութուն ունեցող ճանապարհների կառուցումների ժամանակ: Բայց 1935 թ. նոր որենք հրատարակեց, վորը «չարվարներ» ե մտցնում բոլոր տեսակի ճանապարհների կառուցումների համար, դպրոցների և այլնի շինարարության համար: Նոր որենքի հետեանքով «չարվարային» որերի թիվը շատ տեղերում հասնում է տարվա մեջ 100—110-ի: «Շարվարներից» բացի, դոյություն ունեն խնդրային պարհակ, ճանապարհներից անցնելու դանձումներ և այլն:

Ուկրաինական դյուղացիության ստրկացումը կիսաֆեոդալական շահագործման ձևերով լրացվում եր հարկային ուժեղ ճնշումով: Հարկային սխտեմը լեհական պաների դաղութային քաղաքականության կարեւորագույն լծակն եր հանդիսանում: Նույնիսկ լեհական բուրժուական տնտեսագետները ստիպված եյին խոստովանել, վոր արեւելյան վոյեվոդությունները կրում եյին հարկային ավելի խոշոր ծանրություն, քան մնացածները: Համեմատության համար կրեերենք Փինանսական յերկու ոկրուզները՝ Գրուձենձի

և Լուցկի հողային հարկի թվերը (զլոտիներով՝ մի հեկտարի համար).

Տնտեսության ծավալը (հեկտարներով)	Գրուձենձ	Լուցկ
Մինչև 5	0,98	1,78
5— 15	1,17	1,44
15— 60	1,25	1,55
60— 150	1,53	1,92
150— 500	2,14	1,58
500—2000	2,35	2,28
2000-ից բարձր	1,34	0,97

Ինչպես յերևում է աղյուսակից, բուն Լեհաստանում Գրուձենձի ոկրուզում, վորտեղ դյուղատնտեսական կուտուրայի մակարդակը համեմատաբար բարձր է, չքավոր ու միջակ դյուղացիության հարկումը ցածր է, քան Լուցկի ոկրուզում:

Իր ամբողջ ծանրությամբ հարկային լուծը ընկած եր մանր ու միջակ դյուղացիական տնտեսության վրա, շատ թույլ կերպով չոչափելով կալվածատերերին ու կուլակներին: Հողային հարկի $\frac{2}{3}$ -ից ավելին մուծում եյին չքավորներն ու միջակները: Հողային հարկից բացի Լեհաստանում դոյություն ունեյին տասնյակ ուրիշ հարկեր. դույքային, կոմունալ, ինվենստիցիոն, համարարարական, ճանապարհային, յեկեղեցական և ծխային հարկեր, արտահանման պարգևների դանձումներ և այլն—ընդամենը 100-ից ավելի դանադան հարկեր ու տուրքեր: Գոյություն ունեյին տուրքեր կովի, խոզի, ձիու, սագի և նույնիսկ շան համար, քահանաների տները պահպանելու դանձումներ և այլն: Յեթե ավելացնենք նաև հրդեհից ապահովադրելու համար կատարվող պարտադիր մուծումները, հարկադրական վոյսաությունները, դրամական տույժերը, տուգանքները և այլն, ապա պարզ կդառնա, վոր հարկերի և պարտքերի մուծումների ընդհանուր դումարը շատ ավելի կանցնի դյուղացիական դաճաճային տնտեսության համախառն յեկամոց: Հարկերի ընդհանուր դումարը, վոր Արևմտյան Ուկրաինայում դուրս եր կորզվում դյուղացիներից, 8—10 անգամ շատ եր, քան ցարական Ռուսաստանում:

Հարկերն ու տուրքերը կլանում էյին գյուղացիական աղքատիկ տնտեսութեան բոլոր յեկամուտները: Զուր չէ, վոր ուկրաինական գյուղացիները իշխանութեաններէ կողմէ արդեւլած յերդի մեջ յերդում էյին.

Через кладку йду на грядку
Тай сі так гадаю—
Чи ще 6 десь біда пірша,
Ніж в нашому краї?
Иду до дому, слёзы роню,
Минаю ворота.
Сім податків, три добори,
А грошей—ні злота...

Պետական իշխանութեան ամբողջ ապարատը շարժման մեջ եր դրվում գյուղացիներէջ հարկերը դանձելու համար: Հարկերը և պարտքերը դանձելու համար ուղարկվում եր աստիճանավորների, դատական կատարածուների մի ամբողջ բանակ, մեծ թվով պատժիչ եքսպեդիցիաներ: Նրանք վերդրում և վերցնում էյին գյուղացու խղճուկ ունեցած—չունեցածը—հացահատիկը, կովերը, հորթերը, ներքնակները, տնային կահույքը: Պարտապանների ունեցվածքը վաճառվում եր անուրդով: Այն ժամանակ, յերը չքաւոր գյուղացուց խլում էյին վերջին կովը՝ հարկերը վճարելու համար, խոշոր կալվածատերերը չէյին մոծում իրենցից հասանելիք գումարները: «Խոշոր հողատերերի 80%-ից վոչ պակասը,—գրում եր անցյալ տարի «ВЫЗВОЛЕНЕ» թերթը,—չեն վճարել հարկերը 1927 թվից, և անհայտ ե, թե ինչպիսի իրավունքի ուժով ե, վոր նրանց համար այդ բանն անպատիժ ե անցնում: Ծառ դեպքերում կալվածատերերին վճարումներէ մասին ծանուցագրեր չէյին ուղարկվում, հիշեցումների մասին խոսք ել չկար: Այդ նույն ժամանակ գյուղացիներէջ վերցվում էյին վոչ միայն ձին, կովը, խոզը, տնային թռչունը, այլ հաճախ՝ ներքնակները, բարձերը և այլն»: Իշխան Պչիկնիկին չեր վճարել 13,5 միլ. դրոտի հարկը, իշխան Լյուբոմիրսկին՝ 3 միլ. և այլն—նրանց հետ կառավարութունը դործը «հաշտութեամբ» վերջացրեց և նրանց պարտքը դուրս գրեց: Միանվազ գույքային հարկը դանձվեց

գյուղացիներէջ և մանր արհեստավորներէջ, իսկ կալվածատերերէջ և խոշոր կապիտալիստներէջ չդանձվեց 700 միլիոն դրոտի վոսկով:

Գյուղացիներին կողոպտում էյին վոչ միայն կալվածատերերն ու պետութիւնը, այլ նաեւ կապիտալիստական խոշոր մոնոպոլիաները: Հսկայական գումարներ էյին դուրս կորզվում գյուղից անուղղակի հարկերի (աղի, չաքարի, լուցկու, ծխախոտի և առաջին անհրաժեշտութեան ուրիշ առարկաների) և արդյունաբերական ապրանքների բարձր գների միջոցով: Մեյմի դեպուտատ Տերչակովեցը իր յեկույթներէջ մեկում բերեց հետեյալ տվյալները՝ արդյունաբերական ու գյուղատնտեսական ապրանքների գների փոխհարաբերութեան վերաբերյալ.

	1927/28 թ.	1935/36 թ.
	(կիլոգրամ հաճարով)	
1 գութանն արժեք	100	276
10 կլգր. շաքարն արժեք	36	100
10 կլգր. աղն արժեք	8	32
10 կլգր. ոճառն արժեք	52	135
10 կլգր. կերոսինն արժեք	16	40
1 կլգր. ծխախոտն արժեք	141	564

Վերջապէս, գյուղացիութիւնը չըսված կերպով տուժում եր դանապան մոնոպոլիաների՝ ալյուրի, հացահատիկի մեծադնման մոնոպոլիայի և ուր. ճնշումից: «Վոր կողմն ել վոր գյուղացին շաքժալի, վոր կողմն ել վոր նայի,—հաշտարեց սեյմում դեպուտատ Դեմբիցկին,—նրան շրջապատում են ալյուրի համաձայնութիւններ, ինչպիսին անասունների և խոզերի մեծադնորդների համաձայնութիւնն ե, ինչպիսին հացթուխների համաձայնութիւնն ե և այլն»: Մոնոպոլիաների շնորհիվ գյուղացիութիւնը, լեհական տնտեսագետ Իվաչկեվիչի հաշվարկումներով, իր պրոգնոզիկայի համար ստանում ե միայն կեսը այն վճարի, վոր գյուղատնտեսական պրոդուկտների սպառողը վճարում ե չուկայում: Մնացած կեսը յուրացնում են միջնորդները և վերադնորդները:

Սակաւահողութիւնից չնչաւաւ լինելով, Փետրաւական մնացուկների ցանցով պատած, պարտքերից յերեք

գուրս չեկող գյուղացիական դաժաճային տնտեսությունները նետվեցին աղքատության և քայքայման անդունդի մեջ:

1—2 հեկտար ունեցող տնտեսությունն ի վիճակի չէ կերակրելու գյուղացիական ընտանիքը: Սովորական պայմաններում այդպիսի տնտեսության մեջ—հաճաքի կամ ցորենի բերքը կազմում է միջին հաշվով 3,5 ցենտներ: 5 հոգուց բաղկացած ընտանիքին՝ սնվելու համար հարկավոր է ամենաքիչը 2,5 ցենտներ հաճար: Մնում է 1 ցենտներ, վորի համար գյուղացին կարող է 10—12 դրոտի (մեր փողով՝ 2 ռ. 20 կոպ.—2 ռ. 40 կոպ.) ստանալ: Դա այն ամենն է, ինչ մնում է պարտքերը և հարկերը վճարելու համար, սերմացու և գյուղատնտեսական ինվենտար գնելու համար, անասունների կերի և ուրիշ կարիքների համար: Իսկ հաղուտաի, կոշիկի դնո՞ւմը, խրճիթի և ջրհորի վերանորոգո՞ւմը:

Նույնիսկ 2—5 հեկտար ունեցող տնտեսությունն ի վիճակի չէ կերակրելու գյուղացիական միջակ ընտանիքին: Վերևում հիշված դեպուտատ Տերչակովեցն ընթացիկ տարվա սկզբին բերեց տվյալներ, Վորոնժ իլյուստրացիայի էյին յենթարկում մանր գյուղացիության դաժան կարիքը: Գյուղացիական սպառման սովորական նորմաներից յեկնելով, Տերչակովեցը հաշվեց, վոր 5 շունչ ունեցող գյուղացիական ընտանիքում, վորը մշակում է 3 հեկտարանոց հողաբաժին, հարկերը վճարելուց և առաջին անհրաժեշտության առարկաները գնելուց հետո մնում է տարեկան 749 կիլոգրամ հացահատիկ, վորը դրամական արտահայտությամբ կազմում է 74 դրոտի: Դա ընտանիքը պահելու համար որական 20 դրոշ է անում: Իսկ մի տուփ լուցիկն արժեք 10 դրոշ:

«Պաի Պարիզյեն» թերթի թղթակիցը, վորը 1937 թ. շրջադայել է Արևմտյան Ուկրաինայի գյուղերը, նկարագրել է գյուղացու բոլջեն, վորն ունի 3 հեկտար հող: Ընդամենը նա միջին հաշվով ստանում է 2400 կիլոգրամ հաճար: Դրանից 1900 կիլոգրամը գնում է հարկերը վճարելու և տնտեսության ամենից անհրաժեշտ ծախսերի և ընտանիքի հաղուտաի վրա: Մնում է միայն 500 կիլոգրամ: Յեւ՝ դրանով տարվա ընթացքում հարկավոր է կերակրել 7 հոգուց բաղկացած ընտանիքը և հալից ընկած ձին:

Այդպիսի անելանելի կարիքի մեջ եր ապրում ուկրաինական գյուղացիության հսկայական մեծամասնությունը:

Մանր ու միջակ գյուղացիության տնտեսությունը դեպի անկումն էր գնում: Գյուղական խրճիթները թեքվել էին ցած դեպի դետինը: Ժամանակի ընթացքում սևացած, ծուռ, թեքված տանիքներով, կխախավար փոքր պատուհաններով այդ խրճիթներն արդեն յերկար տարիներ չէին վերանորոգվել: Աղքատ ու մերկ էր Արևմտյան Ուկրաինայի գյուղացին: Կյանքը տարեցտարի դառնում էր ավելի ու ավելի ծանր: Գյուղացին հույս ուներ, վոր մի վորեւէ ինչ-ինչ տար ձեռք բերելով գուցե կհաջողվի հողից ավելի շատ յեկամուտ դուրս քամել, բայց անհնար էր—դրամ չկար: Արտադրության հիմնական դործիքները — յերկնոգնանի փայտյա արորը և յեղենու դալար ճյուղերով կապկպված տափանն էյին: Գութանը և յերկաթյա ատամներ ունեցող տափանը հազվադեպ էյին: Գյուղացին դադարել էր յերկաթե կացինը ոգտագործելուց, փոխարինելով այն քարե կացինով: Նա այլևս յերկաթե մեխեր չէր ոգտագործում, այլ դրանք փոխարինել էր փայտյա մեխերով: Նա դադարել էր ձիերին պայտելուց, խնայելով յերկաթի ամեն մի կտորը: Արհեստական պարարտանյութերի դործածումը խիստ կրճատվեց: Գյուղացիական տնտեսությունը իսկական անկում էր ապրում: Թերևս, Յեվրոպայում վոչ մի տեղ, բացառությամբ Իսպանիայի՝ մինչև 1936 թ., չկար այդպիսի հետամնաց գյուղատնտեսություն, այդպիսի ցածր բերք, արտադրության այդպիսի անդրժհեղյան տեխնիկա, վորպիսին Արևմտյան Ուկրաինայումն է: Բերրի տափա, վորպիսին Արևմտյան Ուկրաինայի Մերձկարպատյան ռայոնի մի գյուղացի դրում էր.

«Համարյա ամեն տարի ձմեռն ու դարնանը մեր յերկրամասում լավում են հուսահատության հառաչանքներ— «սով և», «կոտորվում ենք»: Սակայն այս տարի՝ դրությունըն նյն այնքան ծանր է, վոր կատաստրոֆան անխուսափելի

յէ: Այս տարւոյ ապրիլի առաջին յերկու շաբթուս կոտոր-
վեց գյուղացիներէ անասուններէց 1562 գլուխ: 20 հազ.—եց
ալիւլի անասուններ, այսինքն՝ ամբողջ քանակի 40—50%—ը,
մինչ այն աստիճան քաղցից հոգեմտած են, վոր ընկած են
դամբերում և ի վիճակի չեն վեր կենալու: 1937—1938 թ. թ.
ընթացքում մեր յերկրամասի Տուրկանսկի դաշտում սատ-
կեց 16250 գլուխ անասուն, այսինքն՝ գյուղացիական ամբողջ
անասուններէ 28%—ը: Անասուններէ մասսայական անկու-
մը, վորն առաջացել էր անասնակերի բացակայութեանց,
լիակատար կատարարութիւն եր նշանակում սակավահող գյու-
ղացիութեան համար»:

Գյուղացիական ընտանիքը բառացիորեն քաղցում էր,
նա մոռացել էր այնպիսի պրոդուկտներէ գործածութեան
մասին, ինչպիսին շաքարն ու աղն են: Պաշտոնական վիճա-
կագրութեան տվյալներով, շաքարի գործածութիւնը վոլի-
նի գյուղերում 1929 թվից պակասել է 93%—ով, աղինը՝
87%—ով, նալթինը՝ 72%—ով:

Ահա թե ինչ է պատմում Կարմիր Բանակի մարտիկնե-
րին գյուղի կյանքի ու կենցաղի մասին Ձալեսի գյուղի մի
գյուղացի.

«Մարդկային կյանք յես դեռ չգիտեցի: Հողի չնչին մի
կտոր, ե՛լ ավելի փոքրիկ բանջարանոց, մի քանի հավ—ահա
իմ ամբողջ տնտեսութիւնը: Հարկադրված եյի ավելի շատ
հարկ վճարել, քան արժէր իմ ամբողջ կոյսը: Պարտքերի
տակից յերբեք դուրս չեմ յեկել:

Չբավոր գյուղացիները վաղուց է, վոր նոր հագուստ
չեն հագնում: 18—20—ամյա շատ յերիտասարդներ ամա-
չում են ցերեկը փողոց դուրս դալ—նրանք հագնելու բան
չունեն: Յերեկոյան գյուղը համարյա թե լիակատար խա-
վարի մեջ է թաղվում: Հաղվաղեալ է այնպիսի խրճիթը,
վորտեղ կրակ է փայլիտում: Յեւ այն ել մարին է մխում:
Նալթի լամպի մասին վաղուց մոռացել են»:

1933 թ. Վարչախոյի սոցիալական եկոնոմիկայի ինս-
տիտուտի հրատարակած «Письма крестьян» դրքի մէջ
հրապարակված են գյուղացիներէ պատմածները, վորոնք
նկարագրում են աղքատութեան, սովի և գյուղի աներեսներէ
գրութեան կոշմարային պատկերը:

Ահա թե ինչ է գրում Ձամոյսկի դաշտի մի գյուղացի.

«Յես մի խրճիթի մէջ եմ ապրում խորթ վորդուս հետ,
վորը թեև բաժանել է, բայց ապրում է ինձ մոտ, քանի
վոր նա իր խրճիթը չունի: Իսկ ի՞նչ է դոնում մեր խր-
ճիթում: Յերկու մահճակալ, վորոնք ծածկված են կոշտ
աղեակներով, սեղան և մեր ձեռքով պատրաստած յերկու
աթոռ: Ահա և ամբողջ կահաւարսին: Այդ խրճիթի մէջ
ապրում ենք վեց հոգի:

Ավելի վատ գրութեան մէջ է սննդի գործը: Ամառը,
յերբ մի քիչ կաթ կա, դեռ այնքան ել սարսափելի չէ,
բայց ահա ինչպէս անել, յերբ տանը վոչ մի կաթիլ կաթ
չկա, վոչ մի կտոր միս կամ ճարպ չկա, յերբ յուրաքան-
չյուր խոճկորը, վորը նույնիսկ դեռ չի չաղացել, հա-
կադրված էս վաճառել, վորպէսզի վճարես հարկերը և
ձմեռվա համար կոշիկներ և մի վորեւ հագուստ գնես:
Առանց կրոնական վորեւ պատվիրանի այնպիսի պատ էս
պահում, վոր մինչև դարունը դա և կովը սկսի կաթ տալ,
բոլորը չորանում են ինչպէս տաշեղներ»:

Նույն դաշտի սակավահող մի գյուղացի գրում է.

«Այժմ մենք մեղ գրկում ենք վճարար ամեն բանից:
Շաքար մենք չենք գործածում, թերևս միայն մեծ տոնե-
րին, աղը խնայում ենք,—այն շատ թանկ է: Կանայք կրա-
կը տնից տուն են տեղափոխում յերկաթյա պտուկի մէջ,
իսկ ամեն մի լուցիկին յես բաժանում եմ յերկու, իսկ յեր-
բեմն ել չորս մասի: Կերոսինը և լամպը մեղ մոտ գյուղում
—չքեղութիւն է: Խրճիթները պարզապէս լուսավորվում են
մարխերով, իսկ յես դեռ յերազում եյի, թե կապրեմ մինչ
այն մոմենտը, յերբ խրճիթում կլառվի երեկտրականու-
թիւնը»:

Գրութեան վաղ օրերի մի ուրիշ գյուղացի գրում է.

«Յարբեկային ապրանքներ մենք ներկայումս բոլոր—
վին չենք գնում: Մեր հագուստն ամբողջապէս կարկառա-
նորով է պատած: Կոշիկները մենք վերասարքում ենք,
մխելով փայտյա պրոդներ, ինչպէս անում եյինք համալ-
թարհային պատերազմի ժամանակ: Մեր պահանջմունքը տ-
մենից անհրաժեշտ առարկաների նկատմամբ չափազանց

մեծ է, դժվար է նույնիսկ թվել այն ամենը, ինչ անհրա-
ժեշտ կլինե՞ր դնել...

Գյուղացին հարկադրված է հետ վերադառնալ դեպի
նախադասման ժամանակները, հազնել վուշից և կանե-
փից իր ձեռքով պատրաստած հագուստ և լինել դերձակ ու
կոշիկակար: Ձրով մենք կտրում—անցնում ենք 200 և ավելի
կիլոմետր, վորովհետև մեզ համար յերկաթուղին անմատ-
չելի յե»:

Իսկ ահա թե ինչ է դրում Լվովի վոյեվոդուլթյան Ժե-
նիսկի դավառի սակավահող մի գյուղացի.

«Մինչև 1932 թ., չնայած կրիդիսին, յես մի կերպ դե-
մանում եյի: Բայց հիմա յես արդեն հասել եմ լիակատար
հուսահատության: Սպառվել են բոլոր խնայողություննե-
բը: Մենք նետված ենք աղքատության ամենախոր հատա-
կը: Խրճիթում մուծն է, գյուղացու հոգու մեջ էլ մուծն է,
վորովհետև վոչ մի տեղից նա փրկություն չի սպասում:
Ի՞նչ կարող եմ ասել յես իմ մասին, իմ աղաղայի մասին.
հենց նրա մասին մտածելը ինձ ցավ է պատճառում, դրա
համար ել ավելի լավ է չմտածել: Յուրտ է, կոշիկ չկա,
տաք հագուստ չկա՝ վոչ ինձ և վոչ ել յերեսաներիս հա-
մար: Խրճիթը փուլ է դալիս, ջրհորը քանդվել է, տեղ չկա
ջուր վերցնելու: Այդ բոլորի համար փող վո՞րտեղից վերց-
նել»:

Տարնոպոլի վոյեվոդության Բուչացիի դավառի գյու-
ղացին այսպես է նկարագրում իր ամենորյա տառապանքնե-
րը.

«Տնտեսությունը—դա գյուղացու արհեստանոցն է, վո-
րն այժմ դարձել է բեռ, վորովհետև ծախսերն ավելի շատ
են, քան յեկամուտները: Իսկ ի՞նչ է տեղի ունենում սակա-
վահող գյուղացու տնտեսության հետ: Չնայած բոլոր ջան-
քերին, ամբողջ աշխատանքին, այն անկման մեջ է:

Վաղ թե ուշ գյուղացին անալոգիաներն պետք է տըն-
տեսական շենքեր կառուցի: Դրամի պակասության պատ-
ճառով նա այդ շենքերը կառուցում է վատ և վոչ հաստա-
տուն: Դեռ մեկը չկառուցած, մյուսն արդեն փրկում է...
Գոմերի և փարախների հատակը հաճախ փչանում է, իսկ
չե՞ վոր չի կարելի թույլ տալ, վոր անասունը ցեխի պատ-

ճառով փչանա: Մինչդեռ վոչ միայն տախտակ, այլև մե-
խեր դնելու համար դրամ չկա: Անասունները բազմացնել
անհնարին է, չբազմացնել—ավելի՞ վատ: Խրճիթների հա-
տակները սովորաբար հողից են և վոչ թե տախտակից: Նե-
խած ու խոնավ է: Գոմերն ել այդպիսին են, իսկ ամբարնե-
րը հաճախ առանց պատերի յեն, վորովհետև փող չկա չի-
նարարական մատերիալ դնելու համար... Շները բներ չու-
նեն, չունն ամառս է, բայց ինչ արած: Վողորմելի արտաք-
նոցը տախտակից եր, այժմ նա դարձանից է, իսկ այդ
տախտակներից սեղան պատրաստեցինք, հետո այդ սեղա-
նից՝ փարախի դռներ, վոր վերջը խողը կրծոտեց: Յեմ կըր-
կին պետք են սեղանն ու դռները, հարկավոր է փող պարտք
վերցնել և դնել, վորովհետև խողը փարախից դուրս է գա-
լիս: Ամբողջ տնտեսությունն ունի միայն մեկ վեդրո: Այդ
վեդրոյով ջուր ես կրում խհանոց, ջրում ես ձիուն ու կո-
վին, հենց նույն վեդրոյի մեջ ել խողերին կեր ես տանում,
նույն վեդրոյով ել ընտանիքի համար ջրհորից ջուր ես հա-
նում: Մայրակը փողում է և գութանը ժանդոտում է անձ-
րեի տակ, վորե՛տ տեղ չկա նրանց համար—սարայ չկա,
իսկ այն կառուցելու ել փող չկա: Սոյի համար հարկավոր
է կեր պատրաստել, պատրաստելու աման չկա: Ստիպված
ես պատրաստել նույն այն ամանի և պուտուկների մեջ, վո-
րոնց մեջ կերակուր ես պատրաստում քեզ համար:

Իմ լուսամուտի աղակիները ջարդված են, նույնը նաև
գոմումն է: Շա՛տ ցուրտ կրերի քամին, մինչև վոր յես ա-
ղակի կճարեմ:

Այդպիսի դանազան մասերից է կուտակվում կարիքը»:
Յեղրակացության մեջ գյուղացին հայտարարում է.

«Սա մի մեղք է, վոր յերկնքի հանդեպ վրիժառություն
է աղաղակում: Հացը լիտուտ է, իսկ մենք, գյուղացիներ-
ըստ—կիսաքաղց ենք, իսկ կան նաև բոլորովին քաղցած-
ներ: Լեհաստանում հագուստը, կոշիկը և փառելիքը չատ
է, իսկ մենք մրսում ենք, և մեզ կրծոտում է կարիքը:
Մենք խոնավ խրճիթներում կիսամերկ դողում ենք ցրտից:
Մեզ գրվեցրել է աշխատանքը, վորը մենք մի ժամանակ սի-
րել ենք մեր կյանքից ավելի:

Բնությունը, վորը մշտապես մեզ վողջունել է արեա-

ծաղի հետ, հիմա այլևս մեզ չի ժպտում: Այլևս կյանք չկա, հույսը հանդել ե»:

Այսպես եր ուկրաինական դյուղը պանական Լեհաստանում: Չքաղութական ու միջակային դյուղացիական տնտեսությունը աղքատանում եր, դյուղական բնակչությունը քաղցում եր:

Մշտական թերանումը, ցուրտն ու սովը հասցրին Ֆիլիպինական ու ժառանգությունը և հիվանդությունների աճման: Արևմտյան Ուկրաինայի դյուղերում մոլեգնում ե տուրբուկուզը: Համաճարակները տանում են մարդկային հազարավոր կյանքեր: Լեհական գաղութարարները, դյուղը համարյա թե թողել եյին առանց բժշկական վորևե ոգնություն: Արևմտյան Ուկրաինայում 9 հազ. բնակչին մի բժիշկ ե բնկնում: Բժշկական ոգնությունը միանգամայն անմատչելի յե դյուղացիներին:

Ահա թե ինչ եր գրում 1938 թ. սկզբին «Роботник» թերթը.

«Գյուղում, իրբե կանոն, վոչ վոք չի բժշկվում: Գյուղացիները կարիքի պատճառով գրկված են բժշկին գիմեռու հնարավորությունից, մանավանդ վոր բժիշկը հեռու յե ապրում: Նրա մոտ բնկնելու համար հարկադրված ես ձիեր վարձել: Բացի դրանից վստահ չես, վոր բժիշկը կհամաձայնի դալ այդքան հեռու: Յեթե նույնիսկ գյուղացին բժիշկ հրավիրի, ապա նա գրամ չունի դեղորայք գնելու: Չքաղութական միջակ գյուղացիների համար այդ գծավորություններն անհաղթահարելի յեն: Ծննդկան կանանց ոգնություն բոլորովին ցույց չի տրվում, մինչդեռ այն չարապանց անհրաժեշտ ե, վորովհետե նրանց մեծ մասը հյուսված, առողջությունը թույլ կանայք են, վորոնք մանկություն ժամանակ ուսիրտ են ունեցել: Այստեղից ել մահով վերջացած ծննդաբերությունների քանակի հսկայական աճում: Գյուղը միանգամայն անողնական ե այդ չափերի հանդեպ, վորը աղքատության հետևանք ե հանդիսանում»:

Առանձնապես սարսափելի յե յերեխաների դրությունը: Յերեխաները դյուղում մնում են առանց վորևե հսկողություն: Վաղ հասակից նրանք հարկադրված են զբաղվել

Ֆիզիկական աշխատանքով: Դպրոց հաճախում ե յերեխաների միայն փոքրիկ տոկոսը: Հաղաբալոր յերեխաներ ստիպված են տանը նստել, վորովհետե հազուստ չունեն գաղոց գնալու համար: Մնվում են նողկալի կերպով: Հիվանդություններն ու մահացությունը յերեխաների մեջ հսկայական ե: Գալիցիայում յերեխաների յերեք քառորդ մասը հիվանդ ե թոքախտով և ուսիրտով:

«Յերեխաները,—գրում ե Վաղովիցիի գալաուի մի դյուղացի,—ման են գալիս ուռած փորերով, սենեն ծուռ վոտքեր և լուցկու նման բարակ ձեռքեր»:

Հուսահատությունը, անեղանքի կարիքը ստիպում ե Պոլավսկիի գալաուի դյուղացուն գրել.

«Կյանքն ստորիմանաբար մահանում ե, մարդիկ չեն ամուսնանում, բնկնում ե ծննդաբերությունը, դե ել ինչո՞ւ համար ե, իսկապես, գյուղացին աշխարհ գալիս, յեթե, միևնույն ե, նա աշխարհում վոչինչ լավ բան չի տեսնելու»:

Վորքան ավելի ուժեղ եր դառնում լեհական պաների ճնշումը, այնքան ավելի վորոշակիորեն եր սկսում բմբռնել ուկրաինական դյուղացին հողի և քաղաքին աղատություն համար պայքարելու անհրաժեշտությունը: Նա գիտեր, վոր համարյա իր կողքին—առհասարակ այն կողմում—աղատ ու ունեւոր են ապրում նրա արյունակից յեղբայրները, վորոնք ժողովուրդների մեծ և իմաստուն առաջնորդներ Լենինի ու Ստալինի ղեկավարությամբ տաղալել են կարվածատերերի ու կրավարալիսաների իշխանությունը և առաջափնիքները են շահագործում և աղաքային ճնշումը:

Գյուղացիները կարվածատիրական ճնշման դեմ տարբեր միջոցներով եյին պայքար մղում: Նրանք ղեկավարություն եյին ցույց տալիս հարկահափառներին, դատական կատարածուներին, հարձակվում եյին կարվածատիրական աների վրա, կտրում եյին կարվածատիրական անտառները, կազմակերպում եյին քաղցածների ցույցեր, կռվում եյին վոստիկանություն դեմ: 1921—1923 թ. թ. դյուղացիների այդ կարգի յեղույթներ տեղի ունեցան ամբողջ Արևմտյան

Ուկրաինայում: 1924—1925 թ. թ. գյուղացիական յեղույթների ալիքը ծավալվեց Վոլինում: Սկզբում՝ ուկրաինական գյուղացիութան անջատ-անջատ յեղույթները համաչխարհային տնտեսական կրիզիսի տարիներին դառնում են բավելի ու ալիքի կազմակերպված, ընդարձակ, մարտական, ընդունում են գյուղացիական խոսկական ապստամբությունները:

1932—1933 թ. թ. Միջին Գալիցիայում տեղի ունեցած գյուղացիական ապստամբությունն ընդգրկեց ամբողջ գյուղեր ու գավառներ և անցավ Արևմտյան Ուկրաինայի սահմաններից շատ հեռու: Ապստամբության մղիչ հանդիսացավ գյուղացիության վրա հարկային ճնշման ուժեղացումը, վոր ձեռնարկել եր կառավարությունը: Բողոքի մասնակցական շարժումը մի շարք վայրերում վերաճեց գյուղացիներին լուրջ ընդհարումների վոստիկանություն և զորքերի հետ: Արյունալի ընդհարումներ տեղի ունեցան Լիսկոյի, Լապանովոյի, Յազովոյի, Լիմանովոյի և Աստոչինոյի ռայոններում: Լիսկոյի ռայոնում ժանդարմերիայի դեմ ուղղված մարտերին մասնակցություն ունեցան 19 գյուղեր 10 հազ. բնակչությամբ: Գյուղացիների սլաքարն ամենաբարձր լարվածություն հասավ 1933 թ. կեսերին: Ամբողջ Միջին Գալիցիան ընդգրկված եր ապստամբությամբ: Լվովի և Կրակովի վոյեվոդությունների գավառներում 100 հազար գյուղացիներ՝ ժանդարմերիայի և զորքերի (ապստամբների դեմ զործի էյին դրել ավիացիան ու տանկերը) դեմ ուղղված մարտերը շարունակվեցին մի ամբողջ ամիս: Մի քանի տասնյակ գյուղացիներ սպանվեցին: Գրաբիններում ժանդարմերիայի հետ ընդհարվելու ժամանակ սպանվեցին 2 գյուղացի և վիրավորվեցին յերկուսը: Յաոլոնկում 5 հազար գյուղացիներ ուղևորվեցին հատելու կալվածատիրական սնտաուր, տեղի ունեցավ դինաված ընդհարում վոստիկանության հետ, վորի ժամանակ սպանվեցին ու վիրավորվեցին 25 մարդ, այդ թվում նաև վոստիկաններ: Լանցուտակի գավառում գյուղացիներն անցան կալվածատիրական կալվածքների դրամանը: Ապստամբությունը ճնշելու համար յեկած դինավորները հրաժարվեցին գյուղացիներին վրա կրակել: «Բուստովչեիկները» դեմ շարժեցին

դղետոները վոխած սպաների և յենթասպաների դորամառներ: Ձինված դոտեմարքում սպանվեցին 50 մարդ:

Գալիցիական գյուղացիների հերոսական յեղույթը դաժանորեն ճնշվեց: Պատժիչ երսպեղիցիաները չընդգայեցին ամբողջ յերկրում, բայց գյուղացիական շարժումը չընդհատվեց:

1934—1936 թ. թ. ընթացքում Արևմտյան Ուկրաինայի տարրեր տեղեկում, հատկապես Վոլինում, տեղի ունեցան գյուղացիական դործադուլներ և դինված ընդհարումներ՝ վոստիկանություն հետ: Նորից հաճախակի էյին դարձել կալվածատիրական կալվածքների հրկիզման և դրաման դեպքերը: Բանվոր դասակարգի հզոր յեղույթների (դեպքերը Լվովում և Կրակովում) աղեկցություն տակ գյուղացիությունը վերտին սլաքարի յե բարձրանում կալվածատերերի դաժան կամայականության և ճնշման դեմ: Ձամոյակի և Գրուբեչովակի գավառներում արյունալի ընդհարումներ են տեղի ունենում գյուղացիների և վոստիկանության միջև: Գայ գյուղում, Լվովի մոտերը, 1500 ուկրաինական գյուղացիներ յանդարեցին յըխանություններին: Փերման բաժանել լեհական կոլոնիատների մի յոմրի միջև: Ռավա-Ռուսկի գավառի Վուլկա-Մազլիցկայում ուկրաինացի գյուղացիների ամբոխը մարտի մտավ վոստիկանության հետ, վորն ուզում եր յսել այն արտավայրերը, վորտեղ գյուղացիներն արածացնում էյին յրենց անասուններին:

1937 թիվն անցավ գյուղացիական համընդհանուր դործադուլի նշանաբանի տակ, դործադուլ, վորն ընդգրկել եր ամբողջ Լեհաստանը: Ուկրաինական գյուղացիության 90 % -ը մասնակցություն ունեցավ այդ դործադուլին: Յեկ այս անգամ ել Արևմտյան Ուկրաինան դառնում և ժանդարմերիայի և զորքերի հետ գյուղացիների ունեցած արյունալի ընդհարման թատերաբեմ: Լվովի և Կրակովի վոյեվոդություններում պատժիչ երսպեղիցիաները սպանեցին 41 գյուղացու, վիրավորեցին հարյուրավորների:

Ուկրաինական գյուղացիություն մեջ տեղի ունեցող մշտական արեկոծումները ուժեղ կերպով անհանդուստացրին յեհական կառավարությունը: Ամենադադառային տեղերում, աղգային կրկնապատկված ճնշմամբ եր պատասխանում նա

քաղցի ողակից, կալվածատիրական ստրկությունից և շահագործումից դուրս դալու ուղիքինական դյուղացիության փորձերին:

ՊԱՆԱԿԱՆ ԼԵՀԱՍՏԱՆԸ—ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԲԱՆՏ

Լեհական պետությունը ժողովուրդներին իսկական բանտ էր, ուղիքինացի միլիոնավոր մասսաների համար դահիճ, ուղիքինացիներ, վորոնք գտնվեցին մեր արևմտյան սահմանի այն կողմում: Պետական բռնության ամբողջ ապարատն ուղղված էր այն բանին, վորպեսզի ուղիքինացիներին վերածեր լեհական պաների դաղութային ստրուկներին, այնպիսի ստրուկներին, վորոնք կորցրած լինեյին իրենց ազգային դեմքը, մոռացած լինեյին իրենց հարազատ լեզուն:

Բռնությամբ լեհացնելը, ազգային կուլտուրան քայքայելը, ուղիքինական կուլտուրական հիմնարկների լիկվիդացիան, ազգային ինքնազիտակցության ամեն մի արտահայտությունը և պանական բարբարոսական ռեժիմի դեմ ունեցած դժգոհությունը հրով ու սրով ճնշելը—այս էր լեհական պաների դործողությունների ծրագիրը:

Ուղիքինացիները Լեհաստանում «ցածր ռասա» էյին, լիովին իրավազուրկ: Ուղիքինացիներին արգելված էր վարչական ապարատի բոլոր ողակներին մուտքը, նրանք անգամ զրկված էյին սոյախի—դյուղական ավազի պաշտոնն զբաղելու իրավունքից: Ուղիքինական դյուղի բախտի այդ տնորինողը դերազանցոյին հավաքադրվում էր լեհական նորարանների և «ոսաղնիկների» միջից:

Ուղիքինական լեզուն որենքից դուրս էր հայտարարված: Կառավարական բոլոր այն հիմնարկություններում, դատարանում, փոստում, յերկաթուղում, վորոնք գտնվում էյին Արևմտյան Ուղիքինայի տերիտորիայի վրա, թույլատրված էր միայն լեհական լեզուն: Ուղիքինական բնակչության զրալի շերտերը, այդ թվում նաև մինչև 25 տարեկան հասակի յերիտասարդությունը, համաձայն վերջին սահմանադրության, զրկված էյին ընտրական իրավունքներից: Միայն ուղիքինացիների աննշան փոքրամասնությունը իրավունք ուներ մասնակցել սեյմի և տեղական ինքնա-

վարությունների ընտրություններին: Ժողովները, ցույցերը, ուղիքինական ժողովրդի դործիչների հրապարակային յեղություններն արգելված էյին: Ամեն տեսակի մեքենայություններում, բացահայտ տեռորով, ընտրական ցուցակներն անվալեր համարելով, առաջադրված թեկնածուների ձերբակալություններով լեհական իշխանություններն ընտրությունների ժամանակ ուղիքինական բնակչությանը թույլ չեյին տալիս բացահայտ կերպով արտահայտելու իր կամքը: Արևմտյան Ուղիքինայի խոշորագույն կենտրոնում՝ Լվովում, վորը ուղիքինական բնակչությամբ մեծամասնություն ունեցող քաղաք է, քաղաքային խորհրդի վերջին ընտրությունների ժամանակ ընտրվեց 64 լեհացի և վոչ մի ուղիքինացի: Այն մասին, թե սովորաբար ինչպես էյին տեղի ունենում տեղական ինքնավարությունների ընտրությունները, պատմում է Լասակի դավառի մի դյուղացի.

«Մեզ մոտ դյուղում տեղի էյին ունենում դյուղական ռադայի ընտրությունները: Բայց, ըստ էյություն ասած, վոչ վոք վոչ վոքի չէր ընտրում, այլ պարզապես ավազը իր հետ ցուցակը բերեց, հրամայեց բոլորին ստորագրել— և վերջ»:

Ուղիքինական դյուղում դործում էր լրտեսների և պրովոկատորների հակայական ցանց, լրտեսներ ու պրովոկատորներ, վորոնք խցկվում էյին ազգային տարեր կազմակերպությունների շարքերը: Դեմոկրատական ազգային կազմակերպությունները, պրոֆիտությունները, ինտելիգենցիայի միավորումը Արևմտյան Ուղիքինայում ամեն կերպ հետապնդվում էյին, նրանց դործիչները ձերբակալվում, գանակոծման էյին յենթարկվում, զնդակահարվում էյին: Հենց վերջերս լեհական իշխանությունները արգելեցին ուղիքինական «Просвита» կուլտուր-լուսավորական կազմակերպությունը և «Сокол» սպորտային միավորումը:

Ուղիքինական բանվորների համար արդյունաբերական խոշոր, հատկապես ռադմական ձեռնարկությունների մուտքը փակ էր: Գործարան ընդունվելու համար ուղիքինական բանվորը պետք է ունենար վոստիկանություն վկայությունը բարենշուտություն մասին:

Բանակում ուղարկնացիներն իրավունք չունեին հրամանատարական պաշտոններ զբաղելու։ Ապիկար և անպարծ սպայությունը, վորը հավաքագրվում էր լեհական կալվածատերերի և կուլակների զավակներից, սխտեմատիկաբար ծաղրում էր ուղարկնական զինվորին, հարյուրավոր «անհնազանդ» զինվորներ ձերբակալվում և դատվում էին ռադմա-դաշտային դատարանով։

Լեհական զաղութարարները ուղարկնական աղգային կուլտուրայի իսկական ջարդ տարեցին։ Քսան տարի առաջ Արևմտյան Ուկրաինայի տերիտորիայի վրա կար 3600 ուկրաինական դպրոց։ 1934—1935 թ. թ., պաշտոնական տվյալներով, մնացել էր 457 դպրոց, ըստվորում այդ դպրոցներում քաղաքագրության և պատմության, իսկ յերեման էլ ուրիշ առարկաների դասավանդումը տարվում էր միայն լեհական լեզվով։ Վերջին տարիներում ուկրաինական դպրոցների թիվը կրճատվեց մինչև 200-ի։ 1919 թ. Վոլինում հաշվվում էր ուկրաինական 1050 դպրոց, իսկ ներկայումս միայն 5-ը։ Գալիցիայում յերեխաների 5%-ն էր միայն մայրենի լեզվով սովորում, իսկ Վոլինում՝ 0,02%-ը։ Լեհաստանում գոյություն ունեցող 770 միջնակարգ դպրոցներն ընդհանուր թվից միայն 26 դպրոց է ուկրաինական։ 743 պրոֆեսիոնալական դպրոցներից միայն 7-ն է ուկրաինական։ Լեհաստանում ուկրաինական վոչ մի համալսարան չկար։

Այդպիսի քաղաքականության հետևանքով ուկրաինական բնակչությունը մատնված էր անզրադիտության, վայրենության և հետամնացության։ Լեհաստանում 23%-ն անզրադեաներ էին, իսկ Արևմտյան Ուկրաինայի առանձին վոյեվոդություններում՝ մինչև 60%-ը, հարավային Պոլեսյայում անզրադեաների քանակը հասնում էր մինչև 70%-ի։

Հալածանքի յեր յենթարկվում վոչ միայն դպրոցը, այլ նաև դրականությունը, թատրոնը, մամուլը։ Լեհաստանում լույս էր տեսնում պարբերական դանադան 1860 հրատարակություն, նրանցից ուկրաինական էր ընդամենը 40-ը, և այն էլ առավելապես կրոնական։ Ուկրաինական բոլոր թերթերի տիրաժը կազմում էր 7 հազար օրինակ։ Լվովի ուկրաինական միակ թատրոնը իշխանությունները վրակե-

ցին 1927 թ. «մինչև հատուկ կարգադրություն», և այլև՝ չբացվեց։ 20 տարվա ընթացքում Լեհաստանում ուկրաինական լեզվով հրատարակված զրեբը կարելի չէ տառացիորեն մատների վրա հաշվել։

Ուկրաինական ինտելիգենցիայի դրությունը բացառապես ծանր էր։ Հարատև գործադրություն, նվաստացումներ և հետապնդումներ—այս էր Արևմտյան Ուկրաինայի ուսուցիչների, փաստաբանների, բժիշկների, նկարիչների և յերաժիշտների վիճակը։

Ավելի լավ չէր նաև Արևմտյան Ուկրաինայի քաղաքներում և ավաններում ապրող հրեա աշխատավոր բնակչության դրությունը։

Անտիսեմիտիզմը (հրեաներին հալածելը) լեհական կառավարության պաշտոնական քաղաքականությունն էր։ Կրիզիսի հետևանքով քայքայվող հրեական չքավորության լայն մասսաները մուտք չունեին վոչ արտագրության, վոչ էլ գյուղատնտեսության մեջ. փոքրիկ ավաններում կիսված, նրանք դատաբարտված էին աշխատեման։ Ժամանակ առ ժամանակ լեհական բռնակալները հրեական ջարդեր էին սարքում, կոդոստում և սպանում էին հրեաներին, վոչնչացնում էին նրանց գույքը։ Կարմիր Բանակի ներս մտնելու նախորդակին Արևմտյան Ուկրաինայի քաղաքներում և ավաններում ծավալվեց արյունալի ջարդերի ալիքը։

Լեհական զաղութարարների «աղգային քաղաքականությունը» ուղեկցվում էր ամենավայրագ տեոորի սանձարձակությամբ։ Լեհական բռնացողների օեթիմից դժգոհ լինելու փոքրագույն արտահայտությունն իսկ ճնշվում էր դադանարար։ Ժամանակ առ ժամանակ ուկրաինական դյուղերն էին ուղարկվում պատժիչ ջոկատներ, վորոնք անց էին կացնում այսպես կոչված «պացիֆիկացիան», այսինքն՝ «խաղաղացումը»։ Խաղաղացողների սանձարձակ հորդանները սլանում էին ուկրաինական գյուղերով մեկ, սարսափ դրելով բնակչության մեջ։ Նրանք ծեծում և դանակոծում էին բոլորին՝ չխնայելով վոչ յերեխաներին, վոչ ծերերին։ Նրանք կոդոստում էին չքավորների աղքատիկ կահ-

Պարսիքը, քանդում և հրկիզում էին նրանց տնակները, հողեր յերեսից սրբում էին ամբողջ գյուղեր:

«Պացիֆիկատորները» սովորաբար գործում էին այսպես. գինւորները ջոկատը գրավում և այն գյուղը, վորը կասկածվում էր «կոմունիզմին համակրելու» մեջ: Բոլոր բնակիչներին քշում էին հրապարակ: Պատժիչ ջոկատի հրամանատարը հայտարարում էր, վոր յեթե «կոմունիստական ալիտատորին» չհանձնեն, ապա ամբողջ գյուղը կտուժի: «Մտածելու» համար տրվում էր մեկ ժամ: Այդ ժամկետը լրանալուց հետո բանտարկվում էր յուրաքանչյուր հինգ մարդուց մեկը: Բանտարկվածներին դաժանորեն ծեծում և ուղեկցում էին մոտակա բանտը: Այնուհետև սկսվում էր գյուղի ամբողջ բնակչության մաքակահարումը: Ծեծում էին հրացանի կոթերով, դանակոծում էին ոռոգիներով, մտրակներով, նաղաշկաներով, լոմերով ջախջախում էին գանգերը, ձեռքերը, վոտքերը, կողոսկրները, ծեծում էին մինչև դիտակցությունը կորցնելու աստիճան: Ծեծվածներին ստիպում էին հող կուլ տալ և աղաղակել՝ «սա լեհական սրբազան հողն է»: Հարկադրում էին համբուրել ուլանական սապոգները, հայրերին ստիպում էին ծեծել իրենց վորդիներին, վորդիներին՝ մտրակահարել մայրերին և քույրերին:

«Պացիֆիկացիայի» եպիկոդները մեկը նկարագրում և ամերիկական հայտնի հրապարակախոս Ջոն Սպրիտակը, վորը չբնագայել և Արեւմտյան Ուկրաինան:

«Մարտաիւլի փաստ տեղի ունեցավ Կոլկի գյուղում: Տեղական իշխանությունները «խավար Ժողովրդին» խոստացել էին ձրի դպրոց հիմնել մայրենի լեզվով: Բայց դպրոցները չէին կառուցում և չէին մտածում կառուցել: Գյուղացիները մի քանի անգամ պատվիրակներ ուղարկեցին փոխգնդության գլխավոր քաղաքը, պահանջելով կատարել տրված խոստումը:

Մայիսի մեկի ուրը կազմակերպած ցույցը անցավ դժգոհի համար պայքարելու նշանաբանի տակ: 22-ամյա կոմունիստուհին, տեղական ուսուցչուհին, ցուցարարներին տարավ դեպի Կոլկի գյուղը: Գյուղացիները տանում էին կարմիր դրոշակ: «Մեր յերեխաներին դպրոց տվեք» մական-

գրությամբ: Ցույցին յեկան հարեան գյուղացիներից շատ բնակիչներ, վորոնց մեջ կային կանայք, անչափահասներ և դպրոցական հասակի յերեւեւ յերեխաներ: Ցուցարարների տրամադրությունը շատ խաղաղ էր: Ծիծաղում, կատակում էին:

Յերբ յերթը մոտեցավ Կոլկի գյուղին, նրանց գլխավորեց ստրաժնիկների մի խումբ: Ցույցը կանգ առավ:

— Ու՞ր եք գնում:

— Գյուղ: Ուզում ենք պահանջել մայրենի լեզվով ձրի դպրոց, — բոլորի փոխարեն սքստաւսանեց ուսուցչուհին...

Ավազ փոստիկանը ըղպեց. «Յրվեցե՛ք, թե չե՛ մատ էլինի», — և կանգնեց ճանապարհի մեջտեղում:

— Մեկ դպրոց են խոստացել, և մենք այն կատանանք, — բացականչեց ուսուցչուհին: Բռնելով դրոշակը, նա առաջ շարժվեց: Վոստիկանական պերակացուն ապտակեց նրան: Ամբոխը աղմկեց: Սկսվեց տուրուղաբոց: Չայրացած մոթիկները կարգին ջարդուփչուր արին ստրաժնիկների կողերը, և նրանք թափով փախան:

Ամբոխը շարունակեց իր ճանապարհը: Առաջիկա նման առջևից գնում էր ուսուցչուհին, տանելով կարմիր դրոշակը: Առաջին շարքերում յերեխաներն էին:

Ճանապարհին յերեսաց գինւորների մի ջոկատ:

Յենթարկվելով սպայի հրամանին, ամբոխը կանգ առավ: Ուսուցչուհին չուտ յեկավ դեպի գյուղացիները և ըղպեց:

— Յեկեք յերգենք մեր մարտական յերգը:

Գլխից վեր բարձր պահելով դրոշակը, նա դիւ ճայնով յերգեց. «Յելիր, ում կյանքը անիծել ե...»: Սկզբում յերեխաներն արձագանգեցին հիմնին, իսկ հետո նրանց հետեւից նաեւ գյուղացիները:

Գնդացրի տրաքոց... Յերգն ընդհատվեց: Լսվեցին աշրդակներ ու հառաչանքներ: 19 մարդ սպանվեց. սպանվածների մեջ էին ուսուցչուհին ու 12 յերեխաներ:

1930 թ. գյուղացիական հուլումների ալիքից հետո «պացիֆիկատորները» Արեւմտյան Ուկրաինայում արյան բաղնիք սարքեցին: 800 գյուղեր հրկիզվեցին: Բանդիտները քարուքանդ էին անում ու հրկիզում ուկրաինական հա-

սարակական կադմակերպությունների շենքերը, դպրոցները, ընթերցարանները, կոոպերատիվները: Գյուղերում ու քաղաքներում ձերբակալում էյին բոլորին՝ քիչ թե շատ «կանակաձեւներին»: Հարյուրավոր մորակաճար յեղածներ, մինչև մահը ծեծվածներ, տանջանքների, բռնաբարությունների, չարախաղածների, հազարավոր ձերբակալածներ—այս եր մինիստր Սյավոյ-Սկլադովսկու «սպանդիկատորական» կամսպանիայի արդյունքը:

Տասնյակ-հազարավոր ուկրաինացիներ՝ բանվորներ ու գյուղացիներ տանջվում էյին սկանական Լեհաստանի բանտերում և զնդաններում: Ուկրաինական ժողովրդի լավագույն դավակներին հարչարում, ծեծում էյին այդ զնդաններում: Ամբողջ աշխարհում ազմուկ հանեց 1930 թ. Լուցկում տեղի ունեցած քաղաքական խոչոր դատավարությունը, վորը լեհական բանտերում տիրող ուժի մասին ճշմարտությունը յերևան հանեց: Ահա թե ինչ էյին պատմում մեղադրյալներն այդ դատավարության ժամանակ.

Բանվոր Շ.

«Ինձ չլթայեցին, բերանս փակեցին, վոտքերիցս սպորդները հանեցին: Քննիչը նստեց իմ գլխի վրա ու սկսեց հարվածել: Միաժամանակ ժանդարմը ուտինե դավադանով հարվածում եր իմ կրունկներին: Թե քանի հարված յես ստացա և ինչքան ժամանակ ինձ ծեծեցին, դժվար ե տեսլ: Կարող ե պատահել, 80, կարող ե և 100 հարված... Այդ սպանդանոցը յես իվիճակի չեմ նկարագրելու»:

Բանվորուհի Պ.

«Նոյեմբերի 15-ին ինձ ձերբակալեցին Լվովում և տեղափոխեցին Լուցկ: Այստեղ ինձ և մնացած մեղադրյալներին, վորոնց ծեծելուն յես ևս ներկա էյի, սկսեցին վայրենաբար տանջել: Քննիչը թելադրեց ինձ իմ ցուցմունքները, վորոնք յես չեյի կարող ընդունել, վորովհետեւ այդ ցուցմունքներն իրականությունը չեյին համապատասխանում: Այն ժամանակ նա ինձ ասաց, վոր ինձ հետ կխոսի լուցկյան սիստեմով. յեթե նա ցանկանա, ապա յես կընդունեմ նույնիսկ այն, վոր «յես սպանել եմ իրեն»: Ինձ յերկրորդ անգամ կանչեցին, չլթայեցին և շատ ցինիկաբար տանջեցին: Ձեմ պատմի, վորովհետեւ ամաչում եմ: Պատահուտեցին իմ

ամբողջ հազուստը: Յերբ յես դիտակցությունս կորցնում էյի, կանդ էյին առնում, յերբ ուշքի էյի դալիս, ծեծը կրկնում էյին: Յերեք անգամ ինձ հարցաքննության կանչեցին, հարվածում էյին ուտինե դավադանով կրունկներին, գլուխս ծակոտում էյին քորոցներով: Մի որ ինձ չծեծեցին, բայց ստիպեցին ներկա լինել ուրիշների ծեծին: Ծեծը տեղեց մոտ մեկ ամիս: Յես սկսեցի արյուն թեղլ: Յես դեռ մինչև հիմա ել հիվանդ եմ: Բոյկոն¹ սպանվեց: Յես լսեցի նրա վոչ-մարդկային աղաղակները. «Սպանեցեք ինձ»: Զղացվում եր այրված մարմնի հոտ: Լուսադեմին այդ աղաղակները լսեցին»:

Մի ուրիշ բանվորուհի, Ռ.

«Ինձ ձերբակալեցին 1930 թ. դեկտեմբերի 18-ին Լվովում: Գիշերն ինձ տարան Լուցկ: Առաջին որը ինձ վոտքեցըս չլթայեցին սեղանին: Այդպիսի դրություն մեջ ինձ պահեցին մի որ ու գիշերվա կեսը: Յերկու որ ինձ ուտելու բան հավին: Մի քանի որից հետո ինձ տեղափոխեցին ընդհանուր կամերան: Այնտեղ յես տեսա մյուս խոչանդվածներին: Մի քանի որից հետո ինձ տարան առաջին «հարցաքննության»:

Սենյակը լեւի-լեցուն եր վոտիկանություն դործակալներով: Հարցեր էյին տալիս, վորոնց յես պատասխանեցի բացասաբար: Շարտում էյին ծաղրական նկատողություններ: Հրաման տրվեց. «Շղթայել և ջուր տալ»: Ինձ չլթայեցին և սկսեցին քթիս միջով ջուր լցնել: Առաջին անգամ լցրին հինգ լիտր: Յես խեղդվում էյի, բայց վոչինչ հասացի: Լցրին դարձյալ հինգ լիտր: Բայց «հարցաքննությունը» մնաց անարդյունք: Նույն այդ գիշերը, ժամը 10-ին, ինձ նորից «հարցաքննության» կանչեցին: Քննիչի հարցերին յես չեյի պատասխանում: Նա սպառնաց և ասաց, վոր այս սենյակից վոչ վոք դեռ դուրս չի յեկել առանց ցուցմունք տալու: Նա հրամայեց ինձ՝ հանել հագուստս: Յերբ յես հրաժարվեցի, պատուեց իմ հազուստը և չլթայեց: Սրբիչով կապեց իմ աչքերը, ոգնություն կանչեց ժանդարմին: Նրանք ինձ բարձրացրին և դրին սեղանի վրա: Քննիչը

¹ Մեղադրյալներից մեկը:

բռնաբարեց ինձ՝ ինչպես դադան: Դրանից հետո նա ինձ արձակեց և 10 ժամ ժամանակ տվեց մտածելու համար: Մի քանի օրից հետո յես ուժեղ ջերմախտ ստացա»:

Լեհական բռնակալները այսպես եյին դատաստան տեսնում ուկրաինական հեղափոխականների հետ, վորոնք արիարար պայքարում եյին Արեւմտյան Ուկրաինայի և ամբողջ Լեհաստանի ժողովուրդների ազատագրութեան համար:

Այս եր լեհական պան-դահիճների «ազգային քաղաքականութիւնը»:

Նույնիսկ անգլիական ու ֆրանսական մամուլի ակա-նալոր օրդաններն իր ժամանակին զայրուել էն արտահայտել այդ քաղաքականութեան հանդէպ: 1939 թ. փետրվարի 4-ին Լոնդոնի «Եկոնոմիստ» ժուռնալը գրում եր.

«Լեհերն սկզբում խոստացան՝ ուկրաինական պրովինցիաներին ամպտոնմիա տալ, բայց իրականում յերբեք ել չեն մտածել իրենց խոստումը կատարելու մասին»:

Ընդհակառակը, նրանք ամեն կերպ նեղել և նեղում են ուկրաինական ազգին: Այն դիմադրութիւնը, վոր ցույց են տալիս ուկրաինացիները, լեհական իշխանութիւնների կողմից ճնշվում և ամենայն դաժանութեամբ: 1930 թ. լեհական իշխանութիւնները ձեռնամուխ յեղան ուկրաինական բնակչութեան «խաղաղացմանը»: Լեհական զորքերն անխղճաբար դատաստան եյին տեսնում ուկրաինական գյուղացիների հետ: Այժմ, ըստ յերեութիւն, Յեփրոպայում չկա մի ժողովուրդ, վորն այդպես դաժանորեն ճնշվեր, ինչպես Լեհաստանում բնակվող ուկրաինացիներն են»:

Անգլիական «Նյուս-Գրոնիկլ» թերթը 1939 թ. մարտի 15-ին հրապարակեց իր սեփական թղթակից Ուինտերտոնի հոդվածը, վորի մեջ վերջինը գրում եր.

«Լեհերը Արեւմտյան Ուկրաինան դիտում են վորպես իրենց գաղութը: Լեհական ուկրաինացիները յերազում են անցյալի լավագոյն ժամանակների վերադարձի մասին և անհամբերութեամբ սպասում են, թե յերբ վրա կհասնի լեհական տիրակալութիւնից իրենց փրկվելու օրը»:

Տեւոթով, ծեծերով, դնդակահարութիւններով լեհական դադութարարներն ուղում եյին ուկրաինական ժողո-

վուրդը մունջ ստրուկներէ վերածել, խեղդել՝ դեպի ազատագրութիւնն ունեցած նրա կամքը: Չհաջողվեց: 20 տարւա լեհական միջով, լեհական ժանդարմների ալրած դյուղերի մոխիրների տակ, ուկրաինացիները կարողացան պահպանել իրենց ազգային ինքնագիտակցութիւնը, լեհական պաների լծից ազատագրվելու համար պայքարելու իրենց փնականութիւնը:

ԴԵՊԻ ՆՈՐ ԿՅԱՆՔ

Լեհական պետութեան բթամիտ և ապիկար ղեկավարները յերկիրը բացեցին պատերազմի անդունդի մեջ: Պաների կողմից կեղեքվող ժողովուրդները չուզեցին պաշտպանել պետութիւնը, վորն այդ ժողովուրդներին պահում եր ստրկութեան, քաղցի և աղքատութեան մեջ: Լեհական բանակն անմարտունակ դուրս յեկավ, կառավարութիւնը դադարեց գոյութիւն ունենալուց, նեխման և փլուզման լաթային պետութիւնը քայքայվեց:

Արեւմտյան Ուկրաինայի ժողովուրդը պաների կողմից թողնված եր բախտի քմահաճույքին: Քաղաքները մնացին առանց հացի, առանց լույսի: Բնակչութիւնը քաղցում եր: Ամբողջ Արեւմտյան Ուկրաինայով անցավ ուկրաինական ու հրեական ջարդերի ալիքը: Ուկրաինական տանջված գյուղացիութիւնը վտար յեկավ իր ճնշողների դեմ: Մտանիւլավոյի և Լյովի վոյեվոդութիւններում բռնկվեցին գյուղացիական ապստամբութիւններ: Գյուղացիները գրավում եյին կարվածատիրական կարվածքները: Պաները պատասխանեցին նոր ռեպրեսիաներով, ջարդերով:

Այդպիսի իրադրութեան մեջ խորհրդային կառավարութիւնը աղնիվ և իմաստուն վորոշում ընդունեց՝ ոգնութեան ձեռք մեկնել մեր արշունակից յեղբայրներին՝ ուկրաինացիներին ու բելոռուսներին, վորոնք բնակվում են պանական Լեհաստանում: «Խորհրդային կառավարութիւնից, — հայտարարեց ռադիոյով արտասանած իր ձտում ընկեր Մոլոտովը, — չի կարելի նաե պահանջել անտարբեր վերաբերմունք դեպի արշունակից ուկրաինացիների և բելոռուսների բախտը, վորոնք ապրում են Լեհաստանում և առաջ գրտ-

նըվում էյին իրավագուրկ ազգերի վիճակում, իսկ այժմ էլ բոլորովին պատահմունքի կամքին են թողնված»։ Խորհրդային կառավարությունը,—ասաց այնուհետև ընկեր Մուրտուզը,—«իր սրբազան պարտականությունը» համարեց «ոգնություն ձեռք մեկնել իր յեղբայր ուկրաինացիներին և յեղբայր բելուսներին, վրոնք ապրում են Լեհաստանում»։

Մեպտեմբերի 17-ին Կարմիր Բանակի զորքերի գլխավոր հրամանատարությունը հրաման տրվեց՝ «անցնել սահմանը և իրենց պաշտպանություն տակ վերցնել Արևմտյան Ուկրաինայի և Արևմտյան Բելուսիայի բնակչության կյանքն ու գույքը»։ Նույն օրն իսկ Բանլորա-Գյուլացիական Կարմիր Բանակի իրաւապան՝ զորամասերը մտան ատրկացված Արևմտյան Ուկրաինայի տերիտորիան և ձեռնամուխ յեղան կուսակցության և կառավարության կողմից իրենց վրա գրված աղատագրական մեծ խնդրի կատարմանը։

Բնակչությունը մեր զորքերին չըջապատում և համաժողովրդական սիրով, յերախտազիտությամբ և ջերմ շնորհատարությամբ։ Արևմտյան Ուկրաինայի աշխատավորների բազմաթիվ ցույցերում ծածանվում են դրոշակները՝ «Կեցցե՛ Ստալինը», «Ծնորհակալություն ընկեր Ստալինին» լողունգներով։ Արևմտյան Ուկրաինայի քաղաքների, գյուղերի և ավանների բնակչությունը մարտիկների վրա ծաղիկներ և թափում, նրանց դիմավորում և աղ ու հացով, խղճուկ խոճիթներում ունեցած ամեն լավ բանով։ Կարմիր Բանակի զորամասերի մուտքը Արևմտյան Ուկրաինայի գյուղերն ու քաղաքները վերածվում և համաժողովրդական տոնախմբություն։

Աղատագրված Ուկրաինան սկսեց ապրել նոր կյանքով։ Քաղաքներում և ավաններում ստեղծված են Բանվորական գվարդիայի ջոկատներ, վրոնք ոգնում են Կարմիր Բանակին՝ լիկվիդացիայի յենթարկելու թաղնված սպայական բանդաներին։ Կազմակերպված են քաղաքային ժամանակավոր վարչություններ, վրոնք արգեն ձեռնամուխ են յեղել կարգ հաստատելուն, կանոն առած ու քայքայված արդյունաբերությունը վերականգնելուն, քաղաքի բնակչության մատակարարումը կազմակերպելու գործին։ Արդեն ծխում

են տարիներով կանգնած գործարանների և ֆաբրիկաների ծխնեկույղները։ Հազարավոր գործազուրկներ վերադառնում են գաղթյահների մոտ։ Գյուղերում ստեղծված են գյուղացիական կոմիտեներ։ Կալվածատիրական հողերը, աները և ինվենտարը անցնում են գյուղացիների ձեռքը։ Դպրոցներում և ուսումնական այլ հաստատություններում սկսվում են կանոնավոր պարապմունքները։ Առաջին անգամն են յերեխաները հնարավորություն ստանում սովորելու և առաջին անգամ՝ մայրենի լեզվով։ Բացվել են թատրոնները և կինոները։ Յերևան յեկան ուկրաինական լեզվով տասնյակ թերթեր։ Բանակչությունն աղահույժյամբ ծանոթանում և ԽՍՀՄ աշխատավորների գերության հետ, ուսումնասիրում և Ստալինյան Սահմանադրությունը։ Ամբողջ ձայնով մեկ հնչեցին ուկրաինական ժողովրդի՝ մոտիկ անցյալում արգելված յերգերը։

«Правда»-յի թղթակիցն այսպես և նկարագրում Լվովի կյանքը Կարմիր Բանակի զորամասերի գալու առաջին օրերին․

«Քաղաքում նորմալ կյանքը վերականգնելու գծվարին խնդիրը գրված և Կարմիր Բանակի ներկայացուցիչ ընկ․ Միչչենկոյի վրա։ Լվովի բանվորները, ծառայողները, ինտելեկտուական՝ համոզված լինելով, վրա պատերազմի վերջը յեկել և, ամեն կերպ ոգնում են քաղաքի կյանքը վերականգնելուն։

Լվովի նախկին վոյեմոգություն շենքի մոտ անսովոր բազմություն կա։ Ո՛վ առես այստեղ չես։ Կարելի յե հանդիպել զիտնականի, վրոք յեկել և զրուցելու կարևոր գործերի մասին, ինժեների, վրոն իր ծառայությունն և առաջարկում, բանվորի և բանվորների մի ամբողջ դեկլացիայի, վրոնք պատմում են գույքի պահեստների մասին։ Այստեղ կարելի յե հանդիպել նաև գյուղերի ներկայացուցիչներին, վրոնք յեկել են կալվածատիրական տնտեսություն հետ կապված հարցերը վճռելու, և առևտրականների, վրոնք ցանկանում են պարզել, թե կարող են արդյոք անցնել առևտրի։

Ամբողջ օրն ընկ․ Միչչենկոն ընդունում և մարդկանց,

գրուցում է նրանց հետ: Վոմանց պարզաբանում է, մյուսներին հարցուփորձ է անում, հանձնարարութիւններ տալիս:

Նա նախ և առաջ մտահոգւած է նրանով, վոր կարգի բերի պարենային ապրանքների առևտուրը: Այն ընկերները, վորոնց հանձնարարւած է կազմակերպել հաց թխելու գործը, զեկուցում են, թե քաղաքը ալյուրի և հացահատիկի ինչպիսի պաշար ունի: Պարզւում է մի հետաքրքրական մանրամասնութիւն: Կիսապաշարւած քաղաքն ունի ալյուրի յերկամսյա պաշար: Բայց լեհական բանակի ապրիկար հրամանատարութիւնը քաղաքի բնակչութեանը պահում էր խղճուկ սննդաբաժնով, չուզենալով կազմակերպել հաց թխելու գործը: Դեռ յերկու որ ել չէր անցել Կարմիր Բանակի զորամասերի կողմից Լվովը դրամելուց հետո, և արդեն հաց թխելու և վաճառելու գործն սկսւած է:

Ընկ. Միշչենկոյի առանձնասենյակն են մտնում Լվովի գալառի Սորոկի դուղի դուղացիական կոմիտեյի ներկայացուցիչներ Կրոչակը և Կրեսպսը: Այդ դուղի 230 դուղացիական տներ ունեն ընդամենը 250 հեկտար հող, իսկ միայն կարլածատեր Ստոյեխիկին ունի 500 հեկտար: Կարլածատերը, հասկանալի չէ, փախել է: Յեւ կոմիտեյի ներկայացուցիչները, վորոնց ընտրել եյին մի որ առաջ դուղացիների ընդհանուր ժողովում, յեկել են Կարմիր Բանակի ներկայացուցչի մոտ, վորպեսզի վճռեն կարլածատիական տնտեսութեան հարցերը:

Նրանց պարզաբանում են, թե ինչպես վարւել հողի հետ, ինչպես կազմակերպել հացահատիկի կալուածը: Կոմիտեն պետք է հաշիւ առնի կարլածատիական դուղքը, պահպանի և կարգադրութիւն անի: Ինքնագլուխ վոչ մի գործողութիւն չանել:

Գյուղացիական կոմիտեյի ղեկեղացիային փոխարինում է ինժեներների մի խումբ: Ինժեներ-եղեկտրիկ Մարկուսը հանձնարարութիւն է ստանում կարգի բերել եղեկտրոկայանների աշխատանքը: Ինժեներ Ռոբեյշակին ձեռնամուխ է լինում արագորեն վերականգնելու ջրմուղը: Ինժեներ Բազիլե-վիչը կարգ կսահմանի քաղաքի հասարակական շենքերում:

Բայց դրանով չի աւարտւում գրույցը: Ինժեներները տալիս են ուրիշ մասնագետների ազգանուններ, վորոնք կարող են կարգաւորել քաղաքային տնտեսութեան մյուս ճյուղերը:

Առանձնասենյակ է մտնում հացի մի փոքի տեր: Նա պատրաստ է ձեռնամուխ լինել հաց թխելու գործին, բայց չէիտե՞ վորտեղից ալյուր ճարի: Նրան տրւում է հասցեն: Բայց միաժամանակ նա նախազգուշացւում է, վոր ալյուրը նրան բաց է թողնւում քաղաքում գոյութիւն ունեցող գնով, և վոր, հետևաբար, նա նույնպես պետք է հացը վաճառի առանց լրացուցիչ, սպեկուլատիւ վերադրիւնների...

Ընկ. Միշչենկոյի մոտ յեկաւ մինչև այժմ Լվովում վոչ հայտնի մի մարդ: Նա իրեն հանդես է բերել կրիտիկական մոմենտում, յերբ չատերը գլուխները կորցրել եյին, թողել եյին իրենց տեղերը և թաղնւել: Նրա ազգանունը Գերցոգ է: Նա իր վրա վերցրեց տրամվայի բանվորներին և ծառայողներին կազմակերպելու գործը:

Գալով ընկ. Միշչենկոյի մոտ, այդ փոքրիկ, աննկատելի աշխատավորն առաջարկեց վերականգնել տրամվայի և ավտոբուսի յերթեկութիւնը քաղաքում: Այդ գրույցը կաշաղաղ սեպտեմբերի 24-ին: Այն ժամանակ պայմանավորւեցին, վոր տրամվայի յերթեկութիւնը կսկսվի սեպտեմբերի 25-ից:

— Ստախանովաբար կարլի,—հայտարարեց Գերցոգը:

— Իսկ դուք վորտեղից գիտեք ստախանովականների մասին,—հարցրին նրան:

— Ինչպե՞ս թե: Յես ամեն որ ժամը 24-ին լսում եյի Մոսկւայի ռադիո—հաղորդումները»:

Իսկ Սարնա քաղաքի քաղաքային ժամանակավոր վարչութեան նախագահը պատմում է.

«Քաղաքում ժամանակավոր վարչութիւն է ստեղծւած, վորի աշխատանքներին աղտիւ մասնակցութիւն են ունենում յերկաթուղային հանգուցի բանվորների և ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչները:

Կյանքը նորմալ ընթացքի մեջ է մտնում: Կարգաւորւած է սննդամթերքների ու ապրանքների առևտուրը: Կինո-

թատրոնում ցուցադրվում են խորհրդային կինոֆիլմեր։ Բանվորական յերիտասարդության ակտիվը ձեռնամուխ յեղավ քաղաքային ակումբի կազմակերպմանը։

Յերկաթուղային Հանգույցի բանվորները յեռանդուն կերպով վերանորոգում են շոգեմեքենաները և լայնացնում են յերկաթուղու գիծը, վորը մեզ մոտ 7 սանտիմետրով նեղ է, քան 10ՄՀՄ-ում։ Քաղաքում ստեղծված են Բանվորական գվարդիայի դրուժինաներ, վորոնք Հեղափոխական կարգ են սահմանում։ Վաղը լույս է տեսնում քաղաքային թերթի առաջին համարը։

Ամեն ու մերձակա գյուղերից քաղաքի վարչություն են դալիս 100-ից ավելի գյուղացիներ, գյուղացիական կոմիտեներին ներկայացուցիչներ։ Գյուղատնտեսական բոլոր աշխատանքները նորմալ են ընթանում։ Անցել ենք ճակնդեղի մասսայական հավաքմանը։ Ավարտվում է աշխանացանը։ Ջրավորությանը, վորը ցանքի մատերիալ չունի, գյուղացիական կոմիտեները ոգնություն են ցույց տալիս կալվածատիրական մթերանոցներից վերցրած սերմացվով։ Գյուղացիական կոմիտեները հաշվառման են յենթարկել կալվածատիրական բոլոր հողերը, կազմակերպում են այդ հողերից հավաքած հացահատիկի կալսումը։ Ամենուրեք սլատրաստվում են հմիններ (վոլոստներ) գյուղացիական կոմիտեների ընտրությունների համար գյուղերի ներկայացուցիչների հրավերմանը։

Գյուղական բնակչությունը ձգտում է մեզ ոգնել մեր աշխատանքում։ Նա ակտիվ կերպով մասնակցում է թաղանդված սպաների, ժանդարմների, ոստանիկների՝ ուկրաինական ժողովրդի թշնամիների ձերբակալմանը...

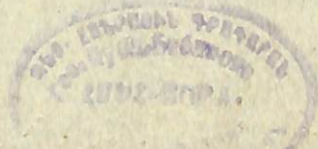
Մեր ալանի, ինչպես նաև ամբողջ Արևմտյան Ուկրաինայի բնակչությունը վերապրում է իր կյանքի բեկման մեծ և ուրախ օրերը»։

Արևմտյան Ուկրաինայի աշխատավորները, վորպես հավասարներ հավասարների մեջ, վորպես իրենց յերկրի տերեր ու իրենց յերջանկությունը կերտողներ, վորտե են դնում նոր, ազատ կյանքի ուղին։

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԵԶ

Արևմտյան Ուկրաինան ուսական վարկի յերկր	4
Հարուստ, բայց հեռամեաց յերկր	13
Արևմտյան Ուկրաինայի արդյունաբերությունը դադութային ճնշման տակ	19
Գյուղացիությունը պաների լծի տակ	26
Պանական և հաստանը—ժողովուրդների բանտ	46
Դեպի նոր կյանք	55

Թարգմանիչ Ռ. Փոքունյան
Խմբագիր Ռ. Շիրոյան
Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան
Սրբագրիչ Հ. Դուլիսյանյան
Կոնսրուկ սրբագրիչ Լ. Արսվյան

Դրամվոր լրագոր № Ն. 2915, հրատ. № 753

Պատվեր № 240, արած 5000

Հանձնվել է արտադրության 5/XI 1939 թ.

Ստորագրվել է տպագրելու 21/XI 1939 թ.

Գինը 80 կ.

Քաղաքական գրականության Պետական հրատարակչության տպարան,
Յեքեան, Ալահվերդյան № 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0198530

4176 80 ч.

Д. М. Н.

ЗАПАДНАЯ УКРАИНА

Государственное издательство политической литературы
Москва, 1939